

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ ПОЖЕЖ І ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ

Пожежі – це стихійне лихо, вогонь, який вийшов з під контроль людини. Вони можуть виникати в лісах, на торф'яниках, у житлових будинках, на виробництві, в енергетичних мережах і на транспорті, що спричиняють великі збитки та втрати і часто приводять до загибелі людей.

При пожежі потрібно остерігатися: високої температури, задимленості і загазованості, обвалу конструкцій будинків і споруд, вибухів технологічного обладнання і приладів, падіння обгорілих дерев і провалля. Небезпечно входити в зону задимлення, якщо видимість менше 10 м.

При рятуванні потерпілих із будинків, що палають, і при гасінні пожежі, дотримуйтеся наступних правил:

Перш ніж увійти в приміщення, що палає, накрийтеся мокрим покривалом, пальтом, плащем, щільною тканиною;

двері в задимлене приміщення відкривайте обережно, щоб уникнути займання вогню від великого притоку свіжого повітря;

у дуже задимленому приміщенні рухайтесь повзиком або пригнувшись;

для захисту від чадного газу необхідно дихати через зволожену тканину.

Запам'ятайте! Маленькі діти від страху часто ховаються під ліжками, в шафах, забиваються в куток;

якщо на вас загорівся одяг, лягайте на землю і, перевертайтеся, щоб збити полум'я; бігти не можна - це ще більше роздуває вогонь;

побачивши людину в одязі, що горить, накиньте на нього пальто, плащ або яке-небудь покривало і щільно притисніть його. На місце опіків накладіть пов'язки і відправте потерпілого в медичний заклад;

при гасінні пожежі використовуйте вогнегасники, пожежні крани, а також воду, пісок, землю, покривала та інші засоби;

речовини, що гасять вогонь, направляйте в місця найбільш інтенсивного горіння і не на полум'я, а на поверхню, яка горить;

якщо горить вертикальна поверхня, воду подавайте в верхню її частину;

в задимленому приміщенні використовуйте розпилений струмінь, який сприяє осадженню диму і пониженню температури;

горючі рідини гасять сумішами, які викликають піну, засипайте піском або гранатом, а також накривайте невеликі осередки покривалами, одягом, брезентом і т.д.;

якщо горить електродів, спочатку виверніть пробки або вимкніть вимикач, а потім починайте гасити вогонь;

виходити із зони пожежі необхідно в навітряну сторону, туди звідки дує вітер.

Правильно використовуйте засоби гасіння пожеж:

для приведення в дію пінного вогнегасника підніміть рукоятку вгору і перекиньте її до упору, потім переверніть вогнегасник вгору дном. Струмінь піни, що виникає, направте на поверхню, яка горить (при відсутності струменю піни стряхніть вогнегасник або прочистіть отвір);

вуглекислотний вогнегасник направляйте розтрубом на поверхню, що горить, обертаючи маховичок проти ходу годинникової стрілки до упору, відкрийте запірний вентиль. Снігоподібною масою, яка викидається з розтруба, покривайте поверхню, яка горить, до повного закінчення горіння.

Не держіть розтруб голою рукою, можна обморозитися;

для приведення в дію пожежних кранів, які знаходяться в будинку (споруді), необхідно відкрити дверці шафи і, розказати в напрямку осередку пожежі рукав, з'єднаний з краном і стволом;

відкрийте вентиль поворотом маховичка проти ходу годинникової стрілки і направте струмінь води із ствола на осередок горіння.

Найбільш доступними засобами гасіння займань і пожеж є вода, пісок, або грант, ручні вогнегасники, азбестові і брезентові покривала і навіть гілки дерев або одяг.

Запам'ятайте! Дотримання і своєчасне проведення профілактичних протипожежних заходів знизить можливість виникнення пожеж і займань у вашому домі (квартирі) та зменшують імовірність їх швидкого розповсюдження.

У разі виникнення пожежі при необхідності викликайте пожежну рятувальний підрозділ за телефоном - 101

БЕЗПЕКА ПРИ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТАХ

Вас викрали чи взяли у заручники:

- Не конфліктуйте з викрадачами і терористами.
- Постарайтеся встановити з ними нормальні відносини.
- Не робіть різких рухів. На будь-яку дію питайте дозвіл.
- При загрозі застосування зброї лягаєте на живіт, захищаючи голову руками, як надалі від вікон, дверей зі склом, проходів, сходів.
- При пораненні менше рухайтесь – це зменшить крововтрату.
- У присутності терористів не виражайте незадоволення, утримуйтеся від крику і стогонів.
- Використовуйте будь-яку можливість для порятунку.
- Якщо відбувся вибух, прийміть заходи щодо недопущення пожежі та паніки, надайте першу медичну допомогу потерпілим.
- Запам'ятаєте прикмети терористів (обличчя, одяг, зброя – все, що може допомогти спеціальним службам).

ЯКЩО ЗАХВАТИЛИ ВАШ АВТОБУС.

- Не привертайте до себе увагу терористів.
- Огляньте салон, відзначте місця можливого укриття у разі стрілянини.
- Заспокойтеся, спробуйте відволіктися від того, що відбувається, якщо можливо, читайте.
- Зніміть ювелірні прикраси. Не дивіться в очі терористам, не пересувайтеся по салону і не відкривайте сумки без їх дозволу.
- Не реагуйте на провокаційну або зухвалу поведінку. Жінкам в міні-спідницях бажано прикрити ноги.
- При спробі штурму лягайте на підлогу між кріслами і залишайтеся там до його закінчення.
- Після звільнення негайно покиньте автобус: не виключено його мінування і вибух.

ДІЇ ПРИ ПЕРЕСТРІЛЦІ.

Ви на вулиці:

- Відразу ж ляжте та озирніться, виберіть найближче укриття і проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст (автомобіль – не кращий захист під час перестрілки; його метал тонкий, а пальне вибухонебезпечне);
- При першій нагоді сховайтеся в під'їзді житлового будинку, підземному переході і так далі.
- Прийміть заходи по порятунку дітей, прикрийте їх собою;
- По можливості повідомите про те що відбувається співробітників міліції.

Ви в будинку:

- Негайно відійдіть від вікон.
- Запніть штори (палицею, шваброю або за нижній край, сидячи навпочіпки).
- Пересувайтеся по квартирі, пригнувшись або повзучи.

ПРИ ЗАГРОЗІ ВИБУХУ

Якщо Ви відмітили підозрілі предмети, забороніть тим хто вас оточує торкатися до них і повідомите в міліцію.

У приміщенні – треба остерігатися падіння штукатурки, арматури, шафок, полиць. Тримається в стороні від вікон, дзеркал, світильників. На вулиці – відбіжіть від будівель, споруд, стовпів і т.д.

При завчасному оповіщенні про загрозу покиньте будівлю, відключивши електрику і газ, узявши необхідне (речі, документи, запас продуктів і медикаментів).

Вибух поряд з вашим будинком

- Заспокойте близьких. Зателефонуйте до міліції.
- При евакуації візьміть документи і предмети першої необхідності.
- Просуваючись до виходу, не торкайтесь проводів і пошкоджених конструкцій.

• У зруйнованому або пошкодженому приміщенні не користуйтеся сірниками, свічками, факелами і тому подібне.

• Дійте відповідно до вказівок рятувальників, співробітників міліції, які прибули на місце вибуху.

Ознаки вибухового пристрою:

- Натягнуті дрот, шнур.
- Дроти або ізолююча стрічка, що звисає з-під машини.
- «Безгоспні» сумка, портфель, коробка, згорток і тому подібне.

Про можливу небезпеку вибуху можна судити по наступним ознакам:

- дрот або шнур, натягнуті в несподіваному місці;
- невідомий згорток або предмет, що перебуває на зупинці транспорту, в автобусі або на вході у будинок;
- електричні дроти або шматки ізоляції, що звисають з під кузова машини;
- посылка або бандероль, що прийшла поштою від невідомої особи або з незрозумілою зворотною адресою (такі послання краще не розкривати, а передавати у міліцію);
- навіть звичайний лист може стати вмістищем отрути або бактеріологічної «бомби».

Пам'ятайте! У жодному разі не можна намагатися з'ясувати щось самостійно. Про підозрілі предмети потрібно негайно повідомити поліцію (102), службу порятунку «101».

ПАМ'ЯТКА НАСЕЛЕННЮ

Сильний вітер (шквали та смерчі)

Сильний вітер - це рух повітря відносно земної поверхні з швидкістю або горизонтальною складовою швидкості понад **25 м/с**. За руйнівною силою може зрівнятися з землетрусом.

Смерч - сильний вихор, який опускається з основи купчасто-дощової хмари у вигляді темної вирви чи хобота і має майже вертикальну вісь, невеликий поперечний перетин і дуже низький тиск у центральній його частині. Обертальна швидкість (проти годинної стрілки) до 100 м/с. швидкість руху 35-60 км/г.

Шквал - короткочасне різке збільшення швидкості вітру, що супроводжується зміною його напрямку.

Сильні вітри, шквали та смерчі – стихійне лихо, яке може статися в будь-яку пору року, але найчастіше - у серпні і вересні. Синоптики відносять їх до надзвичайних подій із помірною швидкістю поширення, тому частіше усього вдається оголосити штормове попередження.

Фактори небезпеки сильних вітрів, шквалів та смерчів: травмування, а інколи і загибель людей; руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення, доріг та мостів, промислових і житлових будівель, особливо їх верхніх поверхів і дахів; перекидання телеграфних стовпів, викидання дерев та утворення завалів; знищення садів та посівів на полях.

Сильні вітри, як правило супроводжуються зливами, що призводять до затоплень місцевості.

Дії при загрозі сильного вітру та отриманні штормового попередження:

1. Уважно слухайте інформацію по телевізору та радіоприймачу про обстановку (час, напрямок руху та силу вітру), рекомендації про порядок дій. Не користуйтеся без потреби телефоном, бо по ньому можуть надійти якісь повідомлення.
2. Зберігайте спокій, попередьте сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.
3. Підготуйте документи, одяг та зберіть найбільш необхідні й цінні речі, невеликий запас продуктів харчування на декілька днів, питну воду, медикаменти, кишеньковий ліхтарик, приймач на батарейках.
4. Підготуйтеся до відключення електромережі, закрийте газові крани, загасіть вогонь у грубах.
5. Приберіть господарське майно з двору та балконів у будинок (підвал), обріжте сухі дерева, що можуть завдати шкоди вашому житлу.
6. Машину поставте у гараж.
7. Поставте на підлогу речі, які можуть впасти і спричинити травми. Не ставте ліжко біля вікна з великими шибками.

8. Щільно закрийте вікна, двері, горищні люки і вентиляційні отвори; віконне скло заклейте, по можливості, захистіть віконницями або щитами.
9. Не відправляйте дітей у такі дні у дитячий садок та школу.
10. Перейдіть у більш стійку капітальну будівлю, сховайтеся в підвалі або віддаленому від дерев і будинків погребі.
11. Зберігайте спокій, уникайте паніки, при необхідності надайте допомогу інвалідам, дітям, людям похилого віку та сусідам.
12. Дізнайтеся у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, які відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

Дії населення при снігових заметах:

■ З оголошенням штормового попередження необхідно обмежити пересування, особливо на власному транспорті.

■ Під час руху на автомобілі не варто намагатися подолати снігові замети, необхідно зупинитися, повністю закрити жалюзі машини, укрити

двигун зі сторони радіатора. Якщо є можливість, автомобіль потрібно встановити двигуном у навітряний бік. Необхідно періодично виходити із автомобіля, розгрібати сніг, щоб не опинитися похованим під заметом. Крім того, автомобіль, який не занесений снігом – гарний орієнтир для пошукової групи. При прогріванні автомобіля важливо не

допускати проникнення в кабінку (кузов, салон) вихлопних газів, з цією метою важливо слідкувати, щоб вихлопна труба не закупорювалась снігом.

■ Якщо у дорозі разом опинилося декілька чоловік (на декількох автомобілях), доцільно зібратися разом і використати один автомобіль як укриття, з двигунів необхідно злити воду.

■ У жодному разі не можна залишати укриття – автомобіль: у сильний снігопад (хуртовину) орієнтири, які здавалися надійними з першого погляду, через декілька десятків метрів можуть бути загублені.

■ Лише у виняткових випадках виходьте з будівель.

■ Залишайтеся по можливості удома, при цьому створіть необхідний

запас продуктів та води, проведіть герметизацію житлових приміщень – це допоможе зберегти тепло.

■ У сільській місцевості з отриманням штормового попередження необхідно заготувати харч і воду для тварин.

■ Не можна виходити поодинці. Повідомте членів сім'ї або сусідів куди ви йдете і коли повернетесь.

■ Якщо ви, пересуваючись пішки поза населеним пунктом, втратили орієнтацію, зайдіть в перший будинок, що трапився на шляху, з'ясуйте місце вашого знаходження і дочекайтеся закінчення завірюхи.

Якщо вас покидають сили

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ ПРИ АВАРІЇ НА РАДІАЦІЙНОМУ ОБ'ЄКТІ

Отримавши повідомлення про небезпеку радіоактивного зараження, негайно надіньте протигаз, респіратор, якщо ви їх маєте, а також отримайте їх за місцем роботи або проживання із запасів суб'єктів господарювання, житлово-експлуатаційних контор, домоуправлінь), а при їх відсутності, зробіть ватно-марлеву пов'язку, дітей до півтора року помістіть у камери захисні дитячі та ідіть в захисну споруду (сховище, протирадіаційне укриття або підвальне приміщення).

Якщо захисна споруда далеко і у вас нема протигазу (камери захисної дитячої для дитини), залишайтеся в приміщенні. Включіть радіоточку (радіоприймач, телевізор) для прослуховування інформаційних повідомлень, закрийте вікна, двері, вентиляційні отвори (люки), віддушини, виконайте герметизацію приміщення.

З метою захисту від дії радіонуклідів необхідно з моменту отримання повідомлення про радіоактивне зараження негайно приступити до проведення йодної профілактики. Для цієї мети на протязі десяти днів кожний день приймайте по одній таблетці (0,25 г) йодистого калію і давайте дітям до 2-х років $\frac{1}{4}$ таблетки, дітям від 2-х до 14 років – половину таблетки. Таблетки необхідно придбати в аптеці або отримати в лікувально-профілактичному закладі в перші години після аварії (катастрофи). Можна використати йодистий калій із колективних аптечок, аптечки індивідуальної АІ-2 або її аналогу. Йодну настойку можна приготувати самому: три-п'ять крапель розчину йоду на стакан води, дітям до двох років – одну-дві краплі.

Якщо за умовами радіаційної обстановки подальше перебування людей в даному будинку (вулиці) небезпечно, тоді проводиться евакуація населення. Слідкуйте за повідомленнями Департаменту з питань цивільного захисту населення обласної державної адміністрації. Уточніть час початку евакуації, місце подання автотранспорту. Залишаючи квартиру (будинок), вимкніть джерела електроенергії, візьміть з собою документи, гроші, необхідні речі, одягніть протигаз (респіратор або змочену ватно-марлеву пов'язку), накидку або плащ, гумові чоботи. Не забудьте попередити сусідів про початок евакуації.

Після прибуття до нового місця проживання, необхідно провести дезактивацію засобів захисту органів дихання, одягу, взуття і санітарну обробку на обладнаному санітарному обмив очному пункті (СОП) або самостійно. Самостійна обробка полягає в видаленні радіоактивних речовин з відкритих часток шкіряних покривів тіла, одягу, взуття і засобів захисту. Послідовність дії така: зняти накидку (плащ, пальто і т.д.) і, ставши спиною проти вітру, витрусити її. Після того повісити одяг на перекладину (мотузку) і віником (щіткою) змести з неї радіоактивний пил.

Після цього потрібно почистити взуття щіткою або будь-яким підручним засобом і вимити водою. Далі обробити відкриті частки шкіри водою або розчином із індивідуального протихімічного пакета (ІПП-8). Для обробки шкіри можна використовувати сухі тампони, рушник і т.д.

В подальшому проводиться повна санітарна обробка на обмивальних пунктах (бані, пральні і т.д.) з заміною одягу.

Перед початком проведення санітарної Обробки і після неї необхідно пройти на СОП дозиметричний контроль.

Для захисту органів дихання використовуйте респіратор типу “Пелюсток”, респіратори Р-2, У-2К (для дорослого населення), ватяні марлеві пов’язки, маски від пилу ПТМ-1 із тканини, а також цивільні протигази.

Цивільні протигази можна буде отримати для працюючих на об’єкті господарської діяльності, а для непрацюючого населення в житлово-експлуатаційних конторах (домоуправліннях), для дітей - за місцем навчання. Респіратори можна придбати у торговельній мережі, а ватяно-марлеві пов’язки виготовити самим.

Запам’ятайте! Засоби захисту органів дихання необхідно обов’язково використовувати при випаданні радіоактивних речовин на території, де знаходиться ваше житло, при всіх видах пилоутворення у зонах радіаційного зараження (сильний вітер, проїзд транспорту, особливо по ґрунтовим дорогам, при проведенні робіт на місцевості і т.д.).

Засоби індивідуального захисту можна не використовувати при знаходженні в житлових і адміністративних будинках, в тиху безвітряну погоду і після дощу.

Для уникнення ураження шкіряних покривів необхідно використовувати плащі з капюшонами, накидки із щільної тканини або поліетиленової плівки, комбінезони, гумове взуття, рукавиці, а при наявності і захисний спеціальний одяг.

Всі вікна в домі закрийте плівкою, вхідні двері обладнайте м’якими шторами. Закрийте димоходи, вентиляційні віддушини (отвори, люки). Килимові доріжки і килими звергніть. М’які меблі накрийте чохлами, столи накрийте плівкою або клейонкою. Перед вхідними дверима поставте ємність з водою і поруч необхідно розстелити килимчик.

Водорозбірні колонки обладнайте наметами і відмітками. Продукти зберігайте в скляній тарі або поліетиленових пакетах, в холодильниках.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ «ДІЇ НАСЕЛЕННЯ ПРИ ЕВАКУАЦІЇ»

Залежно від обстановки, що склалася під час надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, проводиться загальна або часткова евакуація населення тимчасового або безповоротного характеру.

Обов'язковій евакуації підлягає населення у разі виникнення загрози аварії з викидом радіоактивних і небезпечних хімічних речовин, катастрофічного затоплення місцевості, збройних конфліктів.

Загальна евакуація населення проводиться із зон радіоактивного та хімічного забруднення, катастрофічного затоплення населених пунктів у разі руйнування гідротехнічних (гідрозахисних) споруд, хвиля прориву яких може досягнути зазначених населених пунктів менше ніж за чотири години.

Часткова евакуація населення проводиться на підставі рішення місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

ЕВАКУАЦІЯ – комплекс заходів щодо організованого вивезення (виведення) населення із зон можливого впливу наслідків надзвичайної ситуації або надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру і розміщення його поза зонами дії вражаючих факторів джерел надзвичайної ситуації у разі виникнення безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди здоров'ю населення.

Рішення про проведення евакуації приймають на:

- державному рівні – Кабінет Міністрів України;
- регіональному рівні – голова обласної держадміністрації;
- місцевому рівні – голова Київської міської держадміністрації, голова районної держадміністрації;
- рівні конкретного суб'єкта господарювання - його керівник.

Одержавши розпорядження на евакуацію, необхідно підготувати та взяти з собою:

- документи (паспорт, військовий квиток, документи про освіту, свідоцтво про шлюб і народження дітей, трудову книжку або пенсійне посвідчення), гроші;
- наявні засоби індивідуального захисту органів дихання (респіратор, ватяно-марлеву пов'язку), одяг і взуття, пристосовані для захисту шкіри, аптечку з необхідними ліками, перев'язувальними матеріалами, постільну білизну;
- 3-х добовий запас продуктів, що не псуються та упаковані у герметичні місткості чи у поліетиленові пакети, воду;
- комплект верхнього одягу і взуття за сезоном.

Загальна вага особистих речей, на кожного члена сім'ї, повинна бути не більше 50 кг.

Усі речі акуратно складіть в рюкзак або мішок, зручний для перенесення. На кожен мішок, рюкзак прикріпіть бирку з вказівкою прізвища, імені, по батькові, адресу постійного місця проживання і кінцевого пункту евакуації. На бирці для дитячих речей крім того вкажіть рік народження дитини.

Зверніть увагу! Дітям дошкільного віку вкладається у кишеню записка або пришивається до одягу , де зазначається прізвище, ім'я та по батькові, домашня адреса, а також ім'я та по батькові матері та батька.

Залишаючи квартиру, виключить електричні та нагрівальні прилади, закрийте водопровідні і газові крани, вікна, двері. На входні двері квартири або будинку прикріпіть заздалегідь підготовлену табличку «У квартирі (будинку) № ____ мешканців не має».

ЩО НЕОБХІДНО ЗНАТИ:

- про включення Вас і членів Вашої сім'ї до списків на евакуацію;
- яким видом транспорту (потягом, автомобілями) або пішим порядком Ви вирушаєте до нового місця розташування;
- місце збору перед відправленням на збірний пункт евакуації (ЗПЕ), адресу ЗПЕ і час відправлення потягу, автомобільної або пішохідної колони;
- новий район (пункт) розташування об'єкта, якщо це визначено завчасно;
- сигнали оповіщення цивільного захисту та як діяти за сигналами.

Евакуація населення проводиться у безпечні райони.

Евакуйоване населення розміщується у готелях, санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку, дитячих оздоровчих таборах та у придатних для проживання будівлях підприємств, установ та організацій.

На шляхах евакуації необхідно:

- неухильно виконувати всі розпорядження керівників;
- швидко діяти за сигналами оповіщення;
- не залишати своїх місць у транспорті та не виходити з нього без дозволу;
- після прибуття до кінцевого пункту евакуації пройти реєстрацію та зайняти призначене помешкання.

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ У РАЗІ ХІМІЧНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Отримавши інформацію про викид в атмосферу сильнодіючих отруйних речовин, глибину і час розповсюдження отруйної хмари та про небезпеку хімічного зараження, необхідно надіти засоби індивідуального захисту органів дихання, найпростіші засоби захисту шкіри (плащі, накидки) і покинути район аварії.

Якщо відсутні засоби індивідуального захисту і вийти з району аварії неможливо, залишайтеся у приміщенні, увімкніть гучномовець місцевого радіомовлення (радіоприймач, телевізор); чекайте повідомлень управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення міста. Щільно закрийте вікна і двері, димоходи, вентиляційні віддушини (люки). Вхідні двері завісьте шторою, використовуючи ковдри і будь-які щільні тканини. Заклейте щілини у вікнах і стики рам плівкою, лейкопластиром або звичайним папером від проникнення в приміщення пару (аерозолів) сильнодіючих отруйних речовин.

Запам'ятайте! Надійна герметизація житла виключає проникнення сильнодіючих отруйних речовин у приміщення.

Залишаючи квартиру (будинок), виключіть джерела електроенергії, візьміть з собою особисті документи, необхідні речі, надіньте протигаз або ватяну марлеву пов'язку, накидку або плащ, гумові чоботи.

Виходьте із зони хімічного зараження в сторону, яка перпендикулярна напрямку вітру. Обходьте переходи через тунелі, яри, лощини – в низьких місцях може бути висока концентрація сильнодіючих отруйних речовин.

Почувши розпорядження про евакуацію, будьте уважні до вказівок Департаменту з питань цивільного захисту облдержадміністрації і ретельно виконуйте їх.

При евакуації транспортом уточніть час і місце посадки. Не запізнуйтеся і не приходьте раніше призначеного строку. Попередьте про евакуацію і від'їзд сусідів.

При виході із зони зараження, зніміть верхній одяг і провітріть його на вулиці, прийміть душ, умийтесь з милом, ретельно вимийте очі і прополощіть рот.

При підозрі на ураження сильнодіючими отруйними речовинами виключіть будь-які фізичні навантаження, прийміть велику кількість пиття (чай, молоко і т. д.) та зверніться до медичного працівника або в медичний заклад.

Дії при виявленні вибухонебезпечних предметів

Багато вибухонебезпечних предметів залишилось після війни (авіаційні бомби, снаряди, інженерні і артилерійські міни, гранати, патрони тощо). Цей арсенал поповнюється боєприпасами, що не вибухнули на військових полігонах наших часів.

У разі виявлення боєприпасів або речей, за зовнішніми ознаками схожих на боєприпаси, необхідно:

- негайно припинити всі роботи в районі виявлення вибухонебезпечного предмета;
- по можливості попередити про підозрілий предмет осіб, які знаходяться поряд;
- вивести (відвести) на максимальну відстань усіх людей (не менше 100 метрів), які знаходились поблизу,
- позначити місце перебування предмета, а по можливості огородити його (для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали: дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки матерії тощо);
- негайно повідомити про знахідку в місцеві органи виконавчої влади, у ДСНС та в МВС (повідомлення робити не поспішаючи, чітко, із зазначенням точної адреси (орієнтирів) місця знаходження вибухонебезпечного предмета);
- очікувати на безпечній відстані від місця знаходження вибухонебезпечного предмета або предмета схожого на нього представників органів місцевої влади, ДСНС, МВС, при цьому здійснюючи заходи щодо недопущення до небезпечної зони інших людей. Категорично забороняється:
- курити та використовувати відкритий вогонь поблизу місця знаходження вибухонебезпечного предмета або предмета, схожого на нього;
- піднімати, витягувати з ґрунту, зрушувати з місця, кидати, ударяти і розбирати будь-які вибухонебезпечні предмети; приносити в місце перебування людей предмети, що схожі на вибухонебезпечні.

Слід пам'ятати:

У будь-якому разі при виявленні вибухонебезпечного предмету або предметів підозрілого характеру лише безумовне виконання заходів безпеки є гарантом того, що не станеться випадку каліцтва чи загибелі.

Терористичні акти

Загроза терористичних атак не є актуальною для України, але така загроза існує. Найбільш вірогідними цілями терористичних актів є місця масового перебування людей та об'єкти підвищеної небезпеки, які внаслідок підриву призводять до значної кількості людських жертв і можуть створити додаткову загрозу населенню та територіям, внаслідок викиду у навколишнє природне

середовище небезпечних речовин (хімічних, біологічних, радіоактивних).

Типовою зброєю терористів є використання замаскованих вибухових пристроїв. Залежно від мети терористичного акту такі пристрої, споряджені годинниковим механізмом, можуть залишатись терористами у житлових будинках, навчальних закладах, установах і організаціях, підприємствах, громадському транспорті тощо.

Завдяки пильності громадян можна запобігти численним жертвам від спрацювання вибухового пристрою.

Терористи намагаються розмістити вибухові пристрої у найбільш уразливих місцях, де зможуть завдати найбільшої шкоди населенню. До таких місць, як правило, належать:

автомобілі;

входи, внутрішні двори, підсобні приміщення адміністративних і житлових будинків, складських приміщень;

урни для сміття, інженерні комунікації в місцях масового перебування людей (фестивалі, ярмарки, базари, супермаркети, підземні переходи тощо);

громадський транспорт (вагони тролейбусів, автобусів, трамваїв, поїздів тощо);

об'єкти підвищеної небезпеки тощо.

В окремих випадках вибуховий пристрій може бути замаскований у поштових посиленнях (посилки, конверти), букетах квітів, подарунках тощо. Також до ознак підозрілих предметів, що можуть бути вибуховими пристроями можна віднести:

електропроводи, що виходять з невідомого предмета, антени, лампочки на його поверхні, хід годинника, що прослуховується;

залишені предмети побутового призначення (валізи, сумки, гаманці, дитячі іграшки, ручні ліхтарики тощо);

предмети, що знаходяться в не призначених для цього місцях (наприклад, велика дитяча іграшка біля вхідних дверей);

предмети з прикріпленими до них мобільними телефонами, радіостанціями, акумуляторами. Слід пам'ятати, що вибухова речовина може бути різноманітного виду та мати різні властивості, що, у свою чергу, надає можливість замаскувати вибуховий пристрій навіть у поштовому конверті.

Попередження вибуху

З метою попередження вибуху та встановлення наявності вибухового пристрою необхідно:

бути уважними та звертати увагу на покинуті речі (валізи, сумки, пакунки, парасольки тощо);

звертати увагу на ділянки свіжоскопаної землі, свіжо поштукатуреної або свіжопофарбованої стіни будівлі;

не приймати від сторонніх осіб подарунків, квітів, поштових посилень;

користуючись громадським транспортом, не погоджуватись на пропозиції супроводжувати речі невідомої особи (у тому числі провідників, стюардів, контролерів).

Дії при виявленні вибухового пристрою

При виявленні вибухового пристрою або підозрілої речі необхідно:

- зберігати спокій;
- негайно повідомити про знахідку представників міліції, охорони, аварійно-рятувальних служб або зателефонувати за номерами 101, 102;
- не курити;
- не користуватись запальничками, іншими джерелами відкритого вогню, а також предметами, що можуть його утворювати;
- не торкатись до підозрілої речі руками або іншими речами;
- у жодному разі не намагатися переміщувати вибуховий пристрій (підозрілий предмет) або змінювати його положення;
- залишити місце, де виявлено підозрілий предмет, при можливості організувати охорону на безпечній відстані.

Дії при вибуху

У разі вибуху (спрацювання вибухового пристрою) у вашій або сусідній квартирі необхідно:

- негайно по телефону повідомити про подію правоохоронні (102), аварійно-рятувальні (101) та медичні (103) служби, або негайно зателефонуйте у службу екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112;
- у разі можливості та наявності необхідних знань і навичок надати першу медичну допомогу постраждалим;
- обов'язково відкрити вікна і двері для провітрювання, оскільки продукти вибуху містять отруйні та шкідливі компоненти;
- дочекатись прибуття представників правоохоронних органів (аварійно-рятувальних служб) та у подальшому діяти за їх вказівками. Якщо в результаті вибуху важким предметом притиснуло будь - яку частину тіла, необхідно:
- масажувати її для підтримання циркуляції крові;
- намагатись перебувати як можна довше при свідомості (читайте вірші, співайте пісні тощо);
- подавати сигнали всіма доступними засобами (мобільний телефон, стукіт по перекриттях та металевих предметах тощо). Слід пам'ятати, що одразу після повідомлення про вибух аварійно-рятувальними підрозділами розпочинаються роботи щодо визволення постраждалих з-під завалів. Під час аварійно-рятувальних робіт передбачено періодичні «хвилини тиші», коли зупиняється робота спеціального обладнання та приймаються сигнали про допомогу.

Шановні запоріжці та жителі області!

На території Запорізької області продовжують мати місце випадки виявлення вибухонебезпечних предметів - боєприпасів часів Великої Вітчизняної війни.

Всі боєприпаси (артилерійські і реактивні снаряди і міни, інженерні міни, авіабомби, ручні гранати та ін.) знаярджуються вибуховими речовинами і можуть вибухнути від удару, тертя, струсу чи при іншій механічній або тепловій дії.

Вибухові речовини, які застосовуються у боєприпасах, є хімічними сполуками різного кольору - від світло - жовтого до темно-коричневого. Навіть після тривалого перебування у воді або землі вибухові речовини не втрачають здатності вибухати, а в деяких випадках, відбувається хімічна взаємодія з металевим корпусом боєприпасу, та утворюється новий вид дуже чутливої вибухової речовини.

Артилерійські і реактивні снаряди

складаються з металевого корпусу (труби), вибухового заряду та

детонатора (головного або донного).

Артилерійські міни по будові аналогічні артилерійським снарядам. У донній частині мін є стабілізатор з камерою для вишибного заряду. З усіх боєприпасів

артилерійські міни найбільш небезпечні, оскільки їх детонатори надзвичайно чутливі до механічної дії та

нагрівання.

Авіаційні бомби зовні схожі з артилерійськими мінами, проте окрім

головного детонатора вони можуть мати ще донні та бокові. Авіабомби, які не розірвалися, виявляються під час земляних робіт на великій глибині.

Інженерні міни бувають самої різноманітної форми. За призначенням вони розділяються на протитанкові і протипіхотні.

Корпуси інженерних мін можуть бути металеві, дерев'яні або пластмасові.

Вони споряджаються сильною вибуховою речовиною та забезпечуються детонатором натискної або натяжної дії.

Ручні

гранати мають яйцеподібну або циліндричну форму.

Споряджаються запалами, які поміщаються в запальному гнізді корпусу та у більшості випадків не помітні.

Усі види боєприпасів мають **детонатори або запали**, різні по конструкції та способу

установки. Вони споряджаються дуже потужною і високочутливою вибуховою речовиною і тому, навіть будучи відокремленими, від корпусів боєприпасів, представляють серйозну небезпеку.

Якщо у виявлених боєприпасах немає детонатора, то це ще не означає, що вони безпечні, оскільки всередині них може знаходитися вибухова речовина. З тієї ж причини небезпечні великі частини не вибухнувших боєприпасів.

Слід пам'ятати, що зовнішній вигляд боєприпасів від тривалого перебування їх у ґрунті сильно

змінюється: вони деформуються, покриваються іржею. Тому при виявленні незнаних предметів їх не слід чіпати, тому що вони можуть виявитися вибухонебезпечними.

Дії населення у разі виявлення вибухонебезпечних або зовні схожих з ними предметів:

- Ні в якому разі не торкатися вибухонебезпечного предмету - це загрожує життю.
- Зупинити будь-які роботи в районі небезпечного місця.
- При виявленні вибухонебезпечних предметів далеко від населених пунктів, треба добре запам'ятати дорогу до того місця, де вони виявлені, поставити біля них пам'ятного пішака.
- Встановити попереджувальні знаки або огорожу. Для облаштування огорожі можна використати різні підручні матеріали (жердини, коли, дрот, вірвовки, шматки матерії, камені, ґрунт та ін.).

необхідно поставити тимчасову

- Якщо такі предмети знайдені в населеному пункті (на пляжі, в саду, на дорозі),

охорону шляхом спостереження здалеку.

- Негайно повідомити про небезпечну знахідку по телефону служби порятунку МНС 101 або міліцію.
- Не допускайте сторонніх осіб до небезпечного предмета доки, не прибули спеціалісти.

При виявленні вибухонебезпечних предметів категорично забороняється:

- брати їх в руки, завдавати по них ударів, робити спроби до розбирання або розпилювання;
- переносити їх з місця на місце;
- поміщати їх у вогнище або розводити вогонь над ними;
- збирати, здавати їх в якості металобрухту.

Невиконання даних вимог може привести до вибуху боєприпасів.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!
Знайдені боєприпаси (або предмети, що схожі на них) повинні бути знешкоджені тільки спеціалістами.

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Запорізької області

**ОБЕРЕЖНО!
ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ!
ПАМ'ЯТКА НАСЕЛЕННЮ**

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ «ДІЇ НАСЕЛЕННЯ ПРИ ЕВАКУАЦІЇ»

Залежно від обстановки, що склалася під час надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, проводиться загальна або часткова евакуація населення тимчасового або безповоротного характеру.

Обов'язковій евакуації підлягає населення у разі виникнення загрози аварії з викидом радіоактивних і небезпечних хімічних речовин, катастрофічного затоплення місцевості, збройних конфліктів.

Загальна евакуація населення проводиться із зон радіоактивного та хімічного забруднення, катастрофічного затоплення населених пунктів у разі руйнування гідротехнічних (гідрозахисних) споруд, хвиля прориву яких може досягнути зазначених населених пунктів менше ніж за чотири години.

Часткова евакуація населення проводиться на підставі рішення місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

ЕВАКУАЦІЯ – комплекс заходів щодо організованого вивезення (виведення) населення із зон можливого впливу наслідків надзвичайної ситуації або надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру і розміщення його поза зонами дії вражаючих факторів джерел надзвичайної ситуації у разі виникнення безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди здоров'ю населення.

Рішення про проведення евакуації приймають на:

- державному рівні – Кабінет Міністрів України;
- регіональному рівні – голова обласної держадміністрації;
- місцевому рівні – голова Київської міської держадміністрації, голова районної держадміністрації;
- рівні конкретного суб'єкта господарювання - його керівник.

Одержавши розпорядження на евакуацію, необхідно підготувати та взяти з собою:

- документи (паспорт, військовий квиток, документи про освіту, свідоцтво про шлюб і народження дітей, трудову книжку або пенсійне посвідчення), гроші;
- наявні засоби індивідуального захисту органів дихання (респіратор, ватяно-марлеву пов'язку), одяг і взуття, пристосовані для захисту шкіри, аптечку з необхідними ліками, перев'язувальними матеріалами, постільну білизну;
- 3-х добовий запас продуктів, що не псуються та упаковані у герметичні місткості чи у поліетиленові пакети, воду;
- комплект верхнього одягу і взуття за сезоном.

Загальна вага особистих речей, на кожного члена сім'ї, повинна бути не більше 50 кг.

Усі речі акуратно складіть в рюкзак або мішок, зручний для перенесення. На кожен мішок, рюкзак прикріпіть бирку з вказівкою прізвища, імені, по батькові, адресу постійного місця проживання і кінцевого пункту евакуації. На бирці для дитячих речей крім того вкажіть рік народження дитини.

Зверніть увагу! Дітям дошкільного віку вкладається у кишеню записка або пришивається до одягу , де зазначається прізвище, ім'я та по батькові, домашня адреса, а також ім'я та по батькові матері та батька.

Залишаючи квартиру, виключить електричні та нагрівальні прилади, закрийте водопровідні і газові крани, вікна, двері. На входні двері квартири або будинку прикріпіть заздалегідь підготовлену табличку «У квартирі (будинку) № ____ мешканців не має».

ЩО НЕОБХІДНО ЗНАТИ:

- про включення Вас і членів Вашої сім'ї до списків на евакуацію;
- яким видом транспорту (потягом, автомобілями) або пішим порядком Ви вирушаєте до нового місця розташування;
- місце збору перед відправленням на збірний пункт евакуації (ЗПЕ), адресу ЗПЕ і час відправлення потягу, автомобільної або пішохідної колони;
- новий район (пункт) розташування об'єкта, якщо це визначено завчасно;
- сигнали оповіщення цивільного захисту та як діяти за сигналами.

Евакуація населення проводиться у безпечні райони.

Евакуйоване населення розміщується у готелях, санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку, дитячих оздоровчих таборах та у придатних для проживання будівлях підприємств, установ та організацій.

На шляхах евакуації необхідно:

- неухильно виконувати всі розпорядження керівників;
- швидко діяти за сигналами оповіщення;
- не залишати своїх місць у транспорті та не виходити з нього без дозволу;
- після прибуття до кінцевого пункту евакуації пройти реєстрацію та зайняти призначене помешкання.

НАДВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Тема № 1 Дії населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру

Надзвичайні ситуації природного характеру – це НС, які викликані стихійними лихами, пожежами в природних екологічних системах, а також масовими інфекціями та хворобами людей, тварин, рослин.

1.1 Стихійні лиха

Стихійне лихо – природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків.

Стихійні лиха мають загальні характеристики – це великий просторовий захват та сильний психологічний вплив на населення.

Але існують й властивості, які притаманні тільки певному природному явищу – це причини виникнення та особливості впливу на навколишнє середовище.

Тому, щоб завчасно вжити заходів для збереження здоров'я та життя, необхідно обов'язково знати характер стихійних лих. Це повинен пам'ятати кожен з нас, щоб вчасно відреагувати на небезпеку, захистити себе, свою сім'ю, а також надати допомогу тим, хто її потребує.

В цьому розділі ми розглянемо основні характеристики стихійних лих, які можуть виникати на території Запорізької області, а також порядок дій під час їх виникнення.

***

Землетрус –

це підземні поштовхи і коливання земної поверхні, які виникають в результаті раптових зсувів і розривів в земній корі або верхній мантії.

Інтенсивність землетрусу оцінюють за 12-ти бальною сейсмічною шкалою (ММСК-86). Умовно землетруси поділяють на слабкі (1 – 4 бали), сильні (5 – 7 балів) і руйнівні (8 і більше балів).

Фактори небезпеки під час землетрусу: руйнування будівель і споруд; ураження уламками людей, тварин; виникнення масових пожеж і виробничих аварій; руйнування населених пунктів; провал населених пунктів під час обвальних землетрусів; негативна психологічна дія.

На території Запорізької області можуть виникати сейсмічні поштовхи в результаті землетрусів в Закарпатській, Кримсько-Чорноморській та Південно-Азовській сейсмоактивних зонах.

➤ **Щоб підготуватися до землетрусу, необхідно:**

- тримати у зручному місці документи, гроші, кишеньковий ліхтарик і запасні батарейки;
- зробити запас питної води і консервів на декілька днів;

- прибрати ліжка від вікон і зовнішніх стін; закріпити шафи, полиці і стелажі; зняти важкі предмети з верхніх полиць і антресолей;
- зберігати небезпечні речовини (отрутохімікати, легкозаймисті рідини) в надійному, ізольованому місці;
- знати, де знаходиться рубильник, газові та водопровідні крани, щоб, у разі необхідності, відключити електрику, газ та воду.

➤ *Під час землетрусу:*

- зберігайте спокій, уникайте паніки;
- дійте негайно, як тільки відчуєте коливання ґрунту або споруди;
- виведіть худобу на більш безпечну місцевість, а якщо немає часу, відчиніть хлів – дайте можливість худобі врятуватися.

якщо Ви знаходитесь на верхніх поверхах –

- сховайтеся під стіл або станьте в отворі внутрішніх дверей, у кутку кімнати, подалі від вікон і важких предметів;
- не користуйтеся свічками, сірниками, запальничками – під час витоку газу може статися пожежа;
- використовуйте телефон тільки в особливих випадках;
- не виходьте на балкон;
- постійно слухайте інформацію по радіо;
- як тільки закінчатся перші поштовхи, дійте за пунктом «якщо Ви знаходитесь на першому - другому поверсі»;

якщо Ви знаходитесь на першому - другому поверсі –

- візьміть документи, гроші, предмети першої необхідності;
- відключіть газ, воду та електроенергію;
- швидко вийдіть з будинку (виходити необхідно спиною до стіни, особливо якщо прийдеться спускатися сходами);
- закрийте двері будинку;
- не користуйтеся ліфтом – він може застрягти;
- опинившись на вулиці, віддаліться від високих споруд, шляхопроводів, мостів та ліній електропередач;
- вийдіть на відкритий простір;
- остерігайтеся уламків, електричних дротів та інших джерел небезпеки;

якщо Ви їдете автомобілем –

- зупиніться, відчиніть двері та залишайтеся в автомобілі до припинення коливань;
- не зупиняйтеся поблизу дерев, а також під балконами, карнизами, лініями електропередач, мостами, шляхопроводами;
- уникайте морського узбережжя, де може виникнути небезпека від морських хвиль, спричинених сейсмічними поштовхами.

➤ *Після землетрусу:*

- зберігайте спокій;
- допоможіть, по можливості, постраждалим; викличте медичну допомогу тим, хто її потребує;
- переконайтеся, що житло не отримало ушкоджень, адже може статися раптове обвалення;
- не користуйтеся відкритим вогнем, електро- та газовими приладами, доки не будете впевненими, що немає витоку газу;

- не користуйтеся довго телефоном окрім повідомлень про серйозну небезпеку;
- будьте готовими до повторних поштовхів.

➤ **У випадку знаходження під уламками:**

- дихайте вільно, не дозволяйте страху перемогти;
- пам'ятайте, що людина здатна витримати спрагу й особливо голод протягом достатньої кількості днів;
- у разі нестачі повітря не користуйтеся відкритим вогнем, щоб не випалювати кисень;
- по можливості подавайте світлові чи звукові сигнали, щоб привернути увагу;
- будьте упевнені, що допомога прийде обов'язково.

***

Зсув–

це відрив і сповзання вниз схилом під дією сил тяжіння ґрунтових мас і гірських порід, що формують схили гір, річок, озерних та морських терас.

На території Запорізької області зсуви можуть спостерігатися у Бердянському, Василівському, Запорізькому, Приморському, Якимівському районах. Зсувонебезпечними є також береги річок Дніпро, Конка, узбережжя Азовського моря.

Зсуви можуть бути викликані як природними, так і штучними (антропогенними) причинами: надлишковим насиченням глиняних порід підземними водами, вивітрюванням гірських порід, перезволоженням ґрунту опадами, нерозумною господарською діяльністю людини, виникають також під час землетрусів.

Фактори небезпеки під час зсуву: руйнування і завалення житлових та виробничих будівель, інженерних та дорожніх споруд, магістральних трубопроводів та ліній електромереж, систем життєзабезпечення, а також травмування та загибель людей, тварин. Крім того, зсуви створюють умови для перекриття річок, внаслідок чого можуть виникати катастрофічні затоплення місцевості.

Ознаками зсуву є: заклинювання дверей і вікон будівель, а також просочування води на зсувонебезпечних схилах.

➤ **При загрозі зсуву:**

- Зберігайте спокій, уникайте паніки;
- підготуйтеся до евакуації (складіть у валізу документи та найбільш цінні і необхідні речі, а також невеликий запас продуктів харчування на декілька днів, ліки, кишеньковий ліхтарик та радіоприймач на батарейках);
- попередьте сусідів, надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку;
- від'єднайте від електромережі електроприлади; відключіть газ, воду;
- не користуйтеся ліфтом (його може заклинити від перекосу будинку);
- виведіть худобу на більш безпечну місцевість, а якщо немає часу, відчиніть хлів – дайте можливість худобі врятуватися.

➤ **Після зсуву:**

- перевірте стан приміщення;
- визначте пошкодження ліній електро-, газо- та водопостачання;

- не користуйтеся відкритим вогнем, електро- та газовими приладами, доки не будете впевненими, що немає витоку газу;
- по можливості надайте постраждалим допомогу.

***

Сильна спека –
це утримання тривалий час
температури вище 30°.

Фактори небезпеки: сильна спека негативно впливає на стан здоров'я людей, особливо з серцево-судинними захворюваннями; приводить до виникнення пожеж.

➤ **В умовах сильної спеки:**

- підтримуйте прохолодну температуру повітря в приміщенні;
- вдень закривайте вікна, завішуйте їх темними шторами (особливо якщо вікна виходять на сонячну сторону);
- на ніч відкривайте вікна, якщо температура повітря на вулиці нижче, ніж у приміщенні;
- не допускайте перегріву тіла: пийте достатню кількість рідини, приймайте прохолодний душ;
- не виходьте на вулицю в найспекотніший час доби;
- на вулиці намагайтеся знаходитись в тіні;
- одягайте легкий та вільний одяг з натуральних тканин, а також капелюх або кепку та сонцезахисні окуляри.

***

Сильний вітер –
це рух повітряних мас відносно земної
поверхні зі швидкістю понад 25 м/с.
За руйнівною силою може зрівнятися з
землетрусом.

Шквал–
короткочасне різке збільшення
швидкості вітру, що
супроводжується зміною його
напрямку.

Смерч – сильний вихор, який опускається з основи купчасто-дощової хмари у вигляді темної вирви чи хобота і має дуже низький тиск у центральній його частині.

Сильні вітри, шквали та смерчі – стихійні лиха, які виникають у будь-яку пору року.

Синоптики відносять їх до надзвичайних подій з помірною швидкістю поширення, тому частіше всього вдається оголосити штормове попередження.

Фактори небезпеки: створюються перешкоди для роботи транспорту; руйнуються будівлі, споруди; порушується зв'язок; можливі людські жертви.

➤ **При загрозі штормового попередження:**

- зберігайте спокій, уникайте паніки;
- при необхідності надайте допомогу інвалідам, дітям, людям похилого віку;
- загасіть вогонь у грубах, відключіть системи електро- та газопостачання;
- перейдіть у безпечне місце (сховайтеся у внутрішніх приміщеннях – коридорі, ванній кімнаті, коморі або підвалі);
- ввімкніть радіоприймач, щоб отримувати інформацію;
- не намагайтеся перейти в іншу будівлю – це небезпечно;
- не користуйтеся ліфтом – електромережу можуть раптово вимкнути;
- якщо лихо застало Вас на вулиці – обминайте хиткі будівлі; по можливості заховайтеся у підвалі найближчого будинку;
- якщо Ви на відкритій місцевості – притисніться до землі на дні будь-якого заглиблення (яру, канами, кювету), захищаючи голову одягом чи гілками дерев;
- уникайте різноманітних споруд підвищеного ризику: мостів, естакад, трубопроводів, ліній електропередач, водойм, потенційно небезпечних промислових об'єктів та дерев;
- якщо Ви їдете автомобілем - швидко виходьте з нього і ховайтеся у міцній будівлі або на дні будь-якого заглиблення;
- не наближайтеся до води щоб подивитися на шторм. Сильні вітри здіймають величезні хвилі на морі, які накочуються на берег. Ви можете загинути.

➤ **Після стихійного лиха:**

- зберігайте спокій;
- допоможіть, по можливості, постраждалим;
- переконайтеся, що Ваше житло не отримало ушкоджень;
- перевірте зовнішнім оглядом стан мереж електро-, газо- та водопостачання;
- не користуйтеся відкритим вогнем, електро- та газовими приладами, доки не будете впевненими, що немає витоку газу;
- обов'язково кип'ятіть питну воду;
- не користуйтеся телефоном, окрім повідомлень про серйозну небезпеку;
- не користуйтеся ліфтом – електромережу можуть вимкнути;
- не виходьте відразу на вулицю після того, як вітер стих – він може повторитися;
- будьте дуже обережні на вулиці: остерігайтеся обірваних дротів ліній електромереж, розбитого скла та інших джерел небезпеки.

***

Пилова буря–

це довготривале перенесення великої кількості пилу і піску сильним вітром зі швидкістю більше 15 м/с.

Пилові бурі за кольором та складом пилу бувають: чорні (чорноземи), жовті (суглинок, супісок), червоні (суглинки з домішками окислів заліза) та білі (солончаки). Також спостерігаються сніжно-пилові бурі.

Фактори небезпеки: особливо небезпечні пилові бурі для сільського господарства: знищується орний шар ґрунту та посіви.

➤ В умовах пилової бурі:

- необхідно сховатися з підвітряної сторони за будь-який високий предмет, який міцно тримається на землі (камінь, густий кущ тощо);
- лягти на землю;
- дихальні шляхи захистити тканиною від піску та пилу;
- мати з собою закриту ємкість з запасом води.

***

Туман –

атмосферне явище, що полягає в скупченні продуктів конденсації, застиглих в повітрі безпосередньо над земною поверхнею..

Тумани виникають внаслідок охолодження повітря від земної поверхні чи випаровування з теплої води.

Фактори небезпеки: тумани погіршують видимість, створюють перешкоди для роботи транспорту.

➤ Під час туману необхідно:

- орієнтуватися на дорозі по тротуару, узбіччю або по лінії розмітки, що позначає край проїзної смуги;
- знизити швидкість руху;
- включити ближнє світло фар, яке краще висвітлює дорогу, ніж дальнє світло;
- при наявності протитуманних фар, включити їх спільно з ближнім світлом.

***

Сильні снігопади –

інтенсивне випадання снігу (більше 20 мм за півдобу).

Хуртовини –

це сильний снігопад з вітром.

Сильні снігопади і хуртовини є причиною утворення снігових заметів.

Фактори небезпеки: створюються перешкоди для роботи транспорту, руйнуються будівлі, споруди, порушується зв'язок, припиняється подача електроенергії, води, тепла, можливі людські жертви.

➤ ***Під час стихійного лиха:***

- підготуйте дводобовий запас води та їжі, запас медикаментів, засоби автономного освітлення (ліхтарі, газові лампи, свічки), похідну плитку, радіоприймач;
- загерметизуйте житлові приміщення – це допоможе зберегти тепло і зменшити витрати палива;
- у сільській місцевості – терміново заготуйте у необхідній кількості корм і воду для тварин;
- лише у виняткових випадках виходьте з будинків (забороняється виходити поодиночі);
- повідомляйте членів родини або сусідів, куди Ви йдете й коли повернетесь;
- в автомобілі можна рухатися лише по великих дорогах та шосе;
- зупинившись на дорозі, подайте сигнал тривоги переривистими гудками або прикріпіть яскраву тканину на антену;
- чекайте допомоги в автомобілі;
- по можливості встановіть автомобіль двигуном у навітряний бік;
- періодично виходьте з автомобіля та розгрібайте сніг, щоб не опинитися похованим під снігом. Запам'ятайте: не занесений снігом автомобіль – хороший орієнтир для пошукової групи;
- періодично прогривайте двигун автомобіля для уникнення його розморожування (при використанні води у системі охолодження двигуна);
- при прогріванні двигуна автомобіля не допускайте проникнення в кабінку (салон) вихлопних газів; з цією ж метою необхідно слідкувати, щоб вихлопна труба не була засипана снігом;
- якщо на дорозі разом опинилося декілька осіб (на декількох автомобілях), доцільно зібратися разом і використати один автомобіль, як укриття; з системи охолодження двигунів решти автомобілів варто злити воду;
- ні в якому разі не залишайте автомобіль, бо орієнтири, які здавалися надійними з першого погляду, через декілька десятків метрів можуть бути загублені і Ви можете повністю втратити орієнтацію на місцевості;
- якщо Ви втратили орієнтацію, зайдіть у перший будинок, уточніть місце знаходження й, по можливості, дочекайтеся там закінчення хуртовини.

➤ ***Після стихійного лиха:***

- якщо в умовах сильних заметів виявилось, що Ви заблоковані у приміщенні, обережно, без паніки з'ясуйте, чи є можливість вибратися самостійно, використовуючи наявний інструмент та підручні засоби;
- якщо самостійно вибратися не вдається, спробуйте встановити зв'язок з рятувальними підрозділами за номером 101.

***

Ожеледь–

це шар щільного льоду, що утворюється на поверхні землі, предметах (деревах, дротах тощо) при замерзанні переохолодженого дощу і мряки (туману).

➤ Під час ожеледі:

- пересувайтеся не поспішаючи, при цьому ступайте на всю ступню, а ноги злегка розслабте в колінах;
- найкращою для пересування по слизькій поверхні є підошва без підборів з мікропористої чи іншої м'якої основи (на суху підошву можна також приклеїти шматок поролону, лейкопластиру чи шматок наждачного паперу);
- краще ходити тротуаром ближче до стін будинків, огорож чи стовпів. У разі падіння вони стануть для Вас опорою;
- при порушенні рівноваги швидко присядьте – це підвищить шанс втриматися на ногах;
- не тримайте руки в кишенях – це збільшує можливість падіння та отримання важких травм;
- обминайте металеві кришки люків (як правило, вони вкриті льодом; крім того, вони можуть бути погано закріплені);
- уникайте предметів з гострими кутами;
- не ходіть з самого краю проїжджої частини дороги;
- людям похилого віку краще не виходити з дому, але якщо це необхідно, візьміть палицю з гумовим наконечником;
- прогулянки вагітних жінок в ожеледь без супроводження – небезпечні для здоров'я.

***

Сильний дощ (злива)–

дощ з кількістю опадів понад 50 мм.

Фактори безпеки: випадання великої кількості опадів призводить до появи інших небезпечних явищ: зсувів, підтоплень територій, повені. В теплий період року сильні дощі можуть супроводжуватися градом, грозою.

***

Град –

це різновид опадів, що випадають у вигляді кулястих або неправильної форми часток льоду, розмір яких може бути від міліметра до декількох сантиметрів.

У 40 % випадків в Запорізькій області спостерігається дрібний інтенсивний град. Великий град буває в період з кінця серпня до середини вересня.

Фактори небезпеки: град завдає великих збитків сільському господарству, особливо від червня до середини вересня. Градини більше за 1 см небезпечні для людини, тому під час граду треба уникати перебування на вулиці.

***

Гроза –

атмосферне явище, пов'язане з електричними розрядами в купчасто-дощових хмарах.

Супроводжується блискавкою та громом.

Блискавка–

гігантський електричний іскровий розряд в атмосфері, який зазвичай проявляється ярким спалахом світла та громом.

Блискавка виникає при сильній електризації хмар. Розряди блискавки можуть відбуватися як всередині хмари, так і між сусідніми хмарами, які сильно наелектризовані. Іноді розряд відбувається між землею і наелектризованою хмарою.

Фактори небезпеки: блискавка призводить до пожеж, руйнування ліній зв'язку та електромережі, а також до загибелі людей, тварин.

Під час блискавки:

якщо Ви знаходитесь у приміщенні –

- закрийте вікна, двері, димарі і вентиляційні отвори;
- не розтоплюйте піч, оскільки високотемпературні гази, що виходять з пічної труби, мають низький опір;
- не розмовляйте по телефону (блискавка інколи потрапляє в натягнуті між стовпами дроти);
- не підходьте близько до електропроводки, громовідводу, водостоків, антен;
- не стійте поряд з вікном;
- по можливості вимкніть телевізор, радіо та інші електропобутові прилади;

на відкритому просторі –

- не знаходьтеся у водоймищі, відійдіть від берега;
- відійдіть від металевих предметів на 20-30 м;

- не ховайтеся поблизу високих дерев (особливо сосен, дубів і тополь);
- за відсутності укриття сховайтеся у заглибленому місці (яру, кюветі тощо) – при цьому необхідно сісти, обхвативши ноги руками;
- не можна лягати на землю – так Ви підставляєте електричному струму все своє тіло;
- якщо гроза застала Вас в автомобілі, залишайтеся в ньому, при цьому закрийте вікна і опустіть антену радіоприймача.

Кульова блискавка –
це природне явище, що має
вигляд рухомого згустку
плазми.

➤ Якщо до Вас наближається кульова блискавка –

- стійте спокійно, затамувавши подих;
- не робіть різких рухів та не намагайтеся одразу ж втекти;
якщо кульова блискавка потрапила до Вашого будинку –
- тримайтеся подалі від електроприладів та електропроводки;
- не робіть різких рухів і ні в якому разі не тікайте, так як можна викликати повітряний потік, по якому згусток енергії полетить цілеспрямовано за вами;
- постарайтеся залишити маловивчене атмосферно-електричне явище на самоті. Не більше ніж через хвилину блискавка зникне сама собою.
- після зникнення блискавки перевірте, чи немає загоряння.

***

Паводок
це значне підвищення водності річки в
межах річного циклу, що виникає
нерегулярно.

Паводок характеризується інтенсивним короточасним збільшенням рівня води в результаті дощів або танення снігу під час відлиги. Значний паводок може викликати повінь.

Фактори небезпеки повеней та паводків: руйнування будівель, споруд; розмив залізничних та автомобільних шляхів; виникнення аварій на інженерних мережах; знищення сільськогосподарських культур; травмування та загибель людей, тварин. Внаслідок повені, паводку відбувається просідання землі, виникають зсуви.

➤ **У випадку загрози затоплення місцевості:**

- зберігайте спокій; надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку;
- уважно слухайте інформацію про стихійне лихо та інструкції про порядок дій;
- не користуйтеся без потреби телефоном, щоб він був вільним для зв'язку з Вами;
- дізнайтеся у місцевих органах державної влади та місцевого самоврядування місце збору для евакуації;

- приготуйтеся до евакуації: підготуйте документи, одяг, запас продуктів та води на декілька днів, медикаменти (речі зберігайте у водонепроникному пакеті). Складіть все у валізу;

- якщо є час – перенесіть цінні речі та продовольство на верхні поверхи або підніміть на верхні полиці;

- закрийте вікна та двері першого поверху дошками (щитами);

- худобу переженіть на підвищену місцевість.

➤ **Порядок дій в зоні затоплення:**

- зберігайте спокій, уникайте паніки;

- надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку;

- візьміть валізу з необхідними речами (документами, одягом, медикаментами, запасом продуктів та води);

- перед виходом з будинку вимкніть електро-, газо- та водопостачання, загасіть вогонь у грубах, зачиніть вікна та двері;

- відчиніть хлів - дайте худобі можливість врятуватися;

- залишіть зону затоплення;

якщо Ви не встигли залишити зону затоплення –

- підніміться на верхні поверхи;

- якщо будинок одноповерховий – займіть горищні приміщення;

- до прибуття допомоги залишайтеся на верхніх поверхах, дахах, деревах чи інших підвищеннях;

- сигналізуйте рятувальникам, щоб вони мали змогу швидко Вас знайти;

- потрапивши у воду – зніміть з себе важкий одяг і взуття та відшукайте поблизу предмети, якими можна було б скористатися до одержання допомоги;

- не переповнюйте рятувальні засоби (катери, човни, плоту та інше).

➤ **Після сходу води:**

- переконайтеся, що Ваше житло не отримало ніяких ушкоджень та не загрожує заваленням; відсутні провалини в будинку і навколо нього; немає небезпечних уламків та сміття;

- просушіть будинок;

- осушення затоплених підвальних приміщень здійснюйте поетапно, з розрахунку 1/3 об'єму води на добу;

- проведіть ретельне очищення та дезінфекцію забрудненого посуду і домашніх речей;

- не користуйтеся електромережею до повного осушення будинку;

- електроприладами можна користуватися тільки після їх ретельного просушування;

- обов'язково кип'ятіть питну воду (особливо з джерел водопостачання, які були підтоплені);

- не вживайте продукти, які були підтоплені водою під час повені.

1.2 Пожежі в природних екологічних системах

Пожежа –
це неконтрольований процес горіння,
що виникає стихійно і
розповсюджується у навколишньому
середовищі.

Причинами виникнення пожеж в природних екологічних системах є недбале поводження людей з вогнем, очищення поверхні землі за рахунок випалювання стерні, сухої трави. Причинами пожеж є також природні явища (блискавка, посуха). Найбільш небезпечними бувають спекотні та сухі літні дні з відносною вологістю повітря 30-40 %.

Серед природних пожеж розрізняють лісову, степову та торф'яну(підземну)пожежі.

Фактори небезпеки пожежі: світлове випромінювання та інтенсивне виділення тепла і диму створюють небезпеку для людей, а також завдають шкоду об'єктам господарської діяльності та навколишньому середовищу.

➤ **В осередку пожежі:**

- зберігайте спокій, уникайте паніки;
- з небезпечної зони, до якої наближається полум'я, виходьте швидко, перпендикулярно напрямку розповсюдження вогню;
- в осередку пожежі не тікайте від полум'я у протилежний бік, а долайте крайку вогню проти вітру, закривши голову і обличчя одягом;
- будьте обережні в місцях, де горять високі дерева – вони можуть завалитися та травмувати Вас;
- якщо втекти від пожежі неможливо – вийдіть на відкриту місцевість, увійдіть у водойму або накрийтеся мокрим одягом і дихайте повітрям, що знаходиться не високо над поверхнею землі (тут повітря менш задимлене), при цьому рот і ніс прикрийте одягом чи шматком будь-якої тканини;
- гасити полум'я невеликих низових пожеж можна, забиваючи полум'я гілками листяних дерев, заливаючи водою, закидаючи вологим ґрунтом та затоптуючи ногами;
- під час гасіння пожежі, не відходьте далеко від доріг та просік; не випускайте з уваги інших учасників гасіння пожежі, підтримуйте з ними зв'язок за допомогою голосу;
- особливо будьте обережні у місцях торф'яних пожеж. Враховуйте, що там можуть створюватися глибокі вирви, тому пересувайтеся, перевіряючи палицею глибину слою, що вигорів;
- після виходу з осередку пожежі, повідомте місцеву адміністрацію та пожежну службу про місце, розміри та характер пожежі.

1.3 Масові інфекції та хвороби людей, тварин, рослин

Інфекційні хвороби людей –
це захворювання
хвороботворними
мікроорганізмами, що
передаються від хворої людини
або тварини здоровій людині.

В залежності від локалізації збудника в організмі і механізму його передачі, інфекційні хвороби поділяються на чотири групи.

Інфекції дихальних шляхів – найбільш численні і розповсюджені. Більшість цих захворювань об'єднані загальною назвою – гострі респіраторні.

До інфекцій органів дихання відносяться натуральна віспа і дифтерія, які в недалекому минулому були грізними епідемічними захворюваннями і забрали тисячі життів. У цю групу входить і туберкульоз, що став справжньою бомбою для нації.

При кишкових інфекціях – збудники хвороби (мікроби) проникають у здоровий організм через рот разом з їжею або водою та уражають, в більшості випадків, кишковий тракт. Сюди відносяться такі хвороби, як холера, черевний тиф, дизентерія, вірусний гепатит, сальмонельоз, ботулізм та інші.

Третя група хвороб характеризується тим, що збудник захворювання циркулює в крові та передається від хворого до здорового організму тільки через кровососних носіїв. Іншими словами, зараження людини виникає при укусах блохи, кліща, комара, в тілі яких є патогенні (хвороботворні) мікроорганізми. До таких хвороб відносяться чума, висипний тиф, туляремія, кліщовий енцефаліт та інші.

В четверту групу входять інфекційні хвороби, при яких збудник хвороби передається від хворого до здорового організму при безпосередньому контакті і уражає, в першу чергу, шкірні і слизові покриви людини. До цієї групи відносяться венеричні захворювання, СНІД, сказ, короста, стригучий лишай та так звані грибкові захворювання.

Масове поширення інфекційної хвороби серед населення відповідної території за короткий проміжок часу називається **епідемією**.

З метою попередження розповсюдження інфекційних захворювань і ліквідації осередку, який виникнув, проводиться комплекс ізоляційних обмежувальних заходів, які називаються карантинном та обсервацією.

Карантинном називається комплекс режимних, адміністративних і санітарних протиепідемічних заходів, спрямованих на попередження розповсюдження інфекційних хвороб та ліквідацію осередку ураження.

Карантин накладається на певну місцевість на якій виникають множинні випадки інфекційних захворювань. При карантині обмежуються контакти між людьми. Своєчасна ізоляція хворих у зоні карантину – один з найважливіших заходів, спрямованих проти поширення інфекцій в осередку зараження.

Якщо в результаті досліджень у вогнищі не встановлені збудники особливо небезпечних інфекцій і немає загрози поширення масових захворювань, карантин замінюють режимом обсервації.

Обсервацією називається комплекс заходів, що передбачає посилений медичний нагляд за осередком ураження та проведення в ньому лікувально-профілактичних і обмежувальних заходів.

Термін карантину і обсервації визначається тривалістю максимального інкубаційного періоду захворювання, що обчислюється з моменту ізоляції останнього хворого та закінченням дезінфекції в осередку захворювання.

➤ **В осередку інфекційних захворювань:**

- користуйтеся ватно-марлевою пов'язкою;
- щоденно робіть вологе прибирання приміщень з використанням розчинів для дезінфекції та побутових миючих засобів;
- суворо дотримуйтеся правил особистої і громадської гігієни;
- ретельно, особливо перед прийманням їжі, мийте руки з милом;

- воду використовуйте з перевірених джерел та пийте її тільки кип'яченою;
- після того, як Ви помили сирі овочі та фрукти, обдайте їх кип'ятком;
- під час догляду за хворою людиною надівайте халат, косинку та ватно-марлеву пов'язку;
- виділіть хворому окреме ліжко, рушник, посуд;
- особам, які спілкуються з хворим, суворо забороняється відвідувати інші квартири (будинки);
- після госпіталізації хворого зробіть в квартирі дезінфекцію: постільну білизну і посуд прокип'ятіть впродовж 15 хвилин в 2 % розчині соди, після чого посуд вимийте гарячою водою; постільну білизну пропрасуйте; приміщення вимийте та провітріть.

***

Епізоотія –

широке поширення заразної хвороби тварин за короткий проміжок часу, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території.

На території України найпоширеніші такі хвороби тварин, як сибірка, сказ, туберкульоз, туляремія, ящур, лептоспіроз, жовтяниця, класична чума свиней.

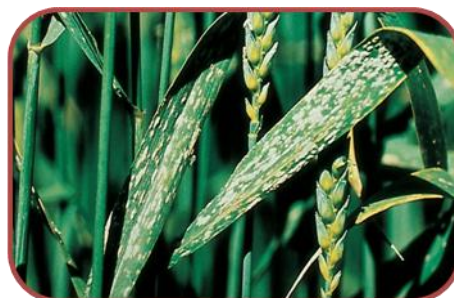
➤ З метою попередження захворювань, що передаються людині від тварин, рекомендується:

- дотримуватися правил особистої гігієни;
- обов'язково проводити вакцинацію;
- тваринні продукти слід вживати в їжу тільки після їх перевірки фахівцем ветеринарної медицини;
- обов'язково кип'ятити сиру воду;
- при найменших ознаках нездужання звертатися до лікувальних медичних закладів.

***

Епіфітотія –

широке поширення на території однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць заразної хвороби рослин, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території.

Необхідно знати, що вживання в їжу людиною рослин, які страждають на певну хворобу, може призвести до ураження внутрішніх органів, порушення обміну речовин або серйозного отруєння.

Шкідливими для людини (особливо для дітей) є також нітрати, якими обробляли рослини з метою захисту від впливу шкідників. Для того, щоб знизити вміст нітратів у продуктах, необхідно їх обов'язково обробляти: вимочувати, ретельно мити, відварювати, обсмажувати, тушкувати.

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

Тема № 2 Можливі аварії на підприємствах

2.1 Аварії на хімічно небезпечних об'єктах

Аварія на хімічно небезпечному об'єкті – це порушення технологічних процесів на виробництві, ушкодження трубопроводів, ємностей, сховищ, транспортних засобів, що приводить до викиду небезпечних хімічних речовин в атмосферу у кількостях, що представляють небезпеку для життя і здоров'я людей та навколишнього середовища.

До хімічно небезпечних об'єктів належать:

- 1) заводи і комбінати хімічних галузей промисловості, а також окремі установки та агрегати, які виробляють або використовують небезпечні хімічні речовини;
- 2) заводи (або їхні комплекси) з переробки нафтопродуктів;
- 3) виробництва інших галузей промисловості, які використовують небезпечні хімічні речовини ;
- 4) підприємства, які мають на озброєнні холодильні установки, водонапірні станції й очисні споруди, які використовують хлор або аміак;
- 5) залізничні станції та порти, де концентрується продукція хімічних виробництв; термінали та склади на кінцевих пунктах переміщення небезпечних хімічних речовин;
- 6) транспортні засоби, контейнери і наливні поїзди, автоцистерни, річкові та морські танкери, що перевозять хімічні продукти;
- 7) склади і бази з запасами отрутохімікатів для сільського господарства.

У Запорізькій області нараховується 32 хімічно небезпечних об'єкти, серед яких є об'єкти I ступеня хімічної небезпеки. Більше половини з них розташовано безпосередньо у м. Запоріжжя, внаслідок чого обласний центр є найбільш техногенно навантаженою територією.

Сумарно на всіх об'єктах зберігається понад 8 тис. тонн хімічно небезпечних речовин. Це сірководень, двоокис сірки (сірчистий газ), нітрил акрилової кислоти, синильна кислота, фосген, метилмеркаптан, бензол, бромистий водень, фтор, фтористий водень та інші. Але концентрація цих речовин є незначною. В основному на підприємствах нашої області використовують такі небезпечні хімічні речовини, як хлор та аміак.

Розглянемо властивості цих речовин та способи захисту від них.

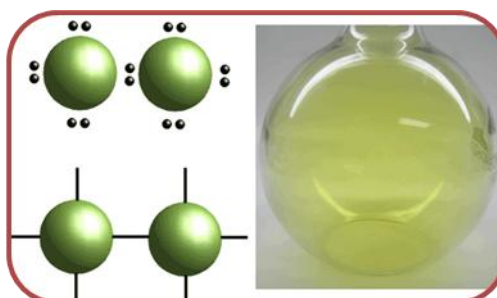
Хлор

1. Жовто-зелений газ з різким запахом задушливої дії. Відноситься до I групи небезпеки. Швидкодіючий.

2. Добре розчинний у воді.

3. Отруйний.

4. У газоподібному стані важчий за 1,5 рази, тому він має тенденцію опускатися

повітря у до землі у

вигляді щільної хмари та накопичуватися в підвальних приміщеннях і тунелях.

5. *Гранично допустима концентрація(максимально разова) – 0,1 мг/м³.*

Ознаки та наслідки від ураження хлором

Першими ознаками отруєння хлором є:

нудота, запаморочення, головний біль; слизові оболонки набрякають і червоніють, з'являється різь в очах, підвищена сльозотеча; набрякають дихальні шляхи, відзначається спазм голосових зв'язок, спостерігається нападаподібний кашель, задишка.

Якщо на цій стадії контакт з речовиною припиняється, перераховані вище ознаки можуть зберігатися в легкій формі кілька днів.

Якщо концентрація хлору збільшується:

кашель стає все більш нестримним; відбуваються періодичні зупинки дихання на невеликий час; відзначаються напади задухи і болю в області грудної клітини; протягом декількох годин наростає набряк легенів.

При великих концентраціях:

дихання зупиняється все частіше, не відновлюючись до нормального, стає судорожним. Людина втрачає свідомість і може померти протягом 20 хвилин.

Якщо стався різкий концентрований викид:

людина гине за кілька хвилин.

Під час вдихання парів хлору виникає:

ураження легень, яке супроводжується набряком киснево-поглинальних альвеол, які під час кашлю можуть розірватися з виділенням мокроты з кров'ю, внаслідок чого людина гине від нестачі кисню.

Якщо хлор проникає в організм через травну систему:

з'являються гострі болі в животі, сильна нудота, блювота з кривавими домішками.

Контакт хлору зі шкірою викликає:

важкі висипки та почервоніння, які можуть спровокувати розвиток екземи.

Аміак

1. *Безбарвний газ з різким задушливим (запах нашатирного спирту).*

2. *Легший за повітря, тому має тенденцію накопичуватися на верхніх поверхах будинків.*

3. *Добре розчинний у воді.*

4. *Швидкодіючий.*

5. *Відноситься до V групи небезпеки.*

6. *Гранично допустима концентрація (максимально разова) – 0,2 мг/м³.*

запахом

Ознаки та наслідки ураження аміаком

За фізіологічною дією на організм аміак відноситься до групи речовин задушливої і нейротропної дії, здатних при інгаляційному ураженні викликати токсичний набряк легенів і важке ураження нервової системи.

Пари аміаку сильно подразнюють слизові оболонки очей та органів дихання, а також шкірні покриви; викликають рясну сльозотечу, біль в очах, втрату зору, напади кашлю, почервоніння і свербіж шкіри.

➤ Як підготуватися до можливої аварії на хімічно небезпечному об'єкті:

- уточніть, чи знаходиться поблизу місця Вашого проживання хімічно небезпечний об'єкт;

- якщо так, ознайомтеся з потенційною небезпекою небезпечних хімічних речовин, що є на об'єкті;

- приготуйте ватно-марлеві пов'язки для себе членів родини (по можливості придбайте протигази коробками, що захищають від відповідних видів небезпечних хімічних речовин).

даному

та
3

➤ При аварії на хімічно небезпечному об'єкті:

- почувши сигнал «Увага всім!», увімкніть радіоприймач або телевізор для одержання достовірної інформації про аварію, а також рекомендацій, щодо подальших дій;

- закрийте вікна, відключіть електропобутові прилади, газ та воду;

- надягніть гумові чоботи, плащ, візьміть документи, необхідні теплі речі, 3-добовий запас продуктів та воду;

- сповістіть сусідів і швидко, але без паніки, виходьте з зони можливого зараження перпендикулярно напрямку вітру, на відстань не 1,5 км від попереднього місця перебування;

- для захисту органів дихання використовуйте протигаз, а при його відсутності – ватно-марлеву пов'язку або підручні вироби з тканини, змочені у воді, 2% розчині харчової соди (для захисту від хлору), 2% розчині лимонної або оцтової кислоти (для захисту від аміаку);

менш

воді,

- при неможливості залишити зону зараження, щільно закрийте двері, вікна, вентиляційні отвори і димоходи; щілини заклейте папером або скотчем;

- не ховайтеся на перших поверхах будинків, у підвалах і напівпідвалах від хлору, на верхніх поверхах – від аміаку.

➤ Після аварії на хімічно небезпечному об'єкті:

- проведіть ретельне вологе прибирання приміщення;

- утримайтеся від споживання водопровідної (криничної) води, фруктів та овочів з городу, м'яса худоби і птахів (забитих після аварії) до офіційного висновку про їхню безпеку;

- при підозрі на ураження небезпечними хімічними речовинами – виключіть будь-які фізичні навантаження; випийте теплий напій (молоко, чай) і негайно зверніться до лікаря;
- якщо Ви потрапили під безпосередній вплив небезпечних хімічних речовин, то з першою нагодою прийміть душ. Заражений одяг виперіть, а при неможливості прання – викиньте його.

***

До небезпечних хімічних речовин належить також ртуть, яка використовується дуже широко як у промисловості, так і у побуті.

Ртуть

1. Метал сріблясто-білого кольору.
2. У звичайних умовах – легко рухома рідина, ударі поділяється на дрібні кульки.
3. Важча за воду у 13,5 разів.
4. Пари ртуті та її сполуки дуже отруйні.
5. Гранично допустима концентрація (ГДК) становить 0,01 мг/м³.

що при

Симптоми та наслідки отруєння ртуттю

Симптоми проявляються через 8–24 години: починається загальна слабкість, головна біль та підвищується температура; згодом з'являються болі в животі, розлад шлунку, запалення ясен.

Хронічне отруєння є наслідком вдихання малих концентрацій парів ртуті протягом тривалого часу. Ознаками такого отруєння є: зниження працездатності, швидка стомлюваність, послаблення пам'яті та головна біль. В окремих випадках можливі катаральні прояви з боку верхніх дихальних шляхів, а також кровотеча ясен, легке тремтіння рук та розлад шлунку.

Ртуть вражає ниркову, серцево-судинну системи, печінку, щитовидну залозу, органи дихання. Під впливом токсичних парів при отруєнні ртуттю розвивається стоматит. Гострі стадії отруєння ртуттю викликають втрату зору, повний параліч, облісіння. На зубах може бути наліт сріблястого відтінку у вигляді смужки, яка залишається після вдихання ртутної пари.

➤ Під час розливу ртуті у приміщення:

якщо у приміщенні розбито ртутний

градусник:

- виведіть всіх із приміщення;
- відчиніть настіж усі вікна у приміщенні;
- максимально ізолюйте від людей забруднене приміщення, щільно зачиніть всі
- захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою;
- негайно починайте збирати ртуть: збирайте кульки спринцівкою і відразу скидайте їх у

двері;

великі
склянку

з розчином (2 г перманганату калію на 1 л води), більш дрібні кульки збирайте щіточкою на папір і теж скидайте в банку, банку щільно закрийте кришкою;

- ні в якому разі не використовуйте для збирання ртуті пилосос та віник;
- вимийте забруднені місця мильно-содовим розчином (400 гр мила та 500 гр кальцинованої соди на 10 л води) або розчином перманганату калію (20 гр на 10 л води);
- зачиніть приміщення після обробки так, щоб не було сполучення з іншими приміщеннями та провітрюйте його протягом трьох днів;
- утримуйте в приміщенні температуру не нижче 18 – 20⁰С;
- вичистіть та промийте міцним, майже чорним розчином перманганату калію підошви взуття, якщо Ви наступили на ртуть;

якщо ртуті розлито більше, ніж у градуснику:

- зберігайте спокій, уникайте паніки;
- виведіть всіх з приміщення;
- захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою;
- відчиніть настіж усі вікна;
- ізолюйте максимально забруднене приміщення, щільно зачиніть всі двері;
- швидко зберіть документи, цінності, ліки, продукти та інші необхідні речі;
- вимкніть електро- та газопостачання;
- загасіть вогонь у грубах перед виходом з будинку;
- негайно викличте фахівців Служби порятунку за телефоном 101 або зателефонуйте у поліцію за номером 102.

Боротьба з великою кількістю ртуті дуже складна. Хіміки називають її демеркурізацією.

Демеркурізація проводиться двома способами:

1) хіміко-механічним – механічний збір кульок ртуті з подальшою обробкою забрудненої поверхні хімічними реагентами (після такого способу обробки приміщення потребує посиленого провітрювання);

• механічним – механічний збір кульок ртуті з поверхні з наступною заміною підлоги, штукатурки або капітальним ремонтом будівлі (цей спосіб може застосовуватися разом з хіміко-механічним).

Увага!

Якщо Ви виявили або побачили кульки ртуті в будь-якому іншому місці, негайно дзвоніть за телефоном **101**.

2.2 Аварії на радіаційно небезпечних об'єктах

Радіаційна аварія – це порушення правил безпечної експлуатації ядерно-енергетичної установки, устаткування або пристрою, при якому відбувається викид радіоактивних продуктів або іонізуючого випромінювання за передбачені проектом межі їхньої безпечної експлуатації, що приводить до опромінення населення і забруднення навколишнього середовища.

У Запорізькій області поруч з містом Енергодар розташована Запорізька АЕС. Це

найбільша в Європі атомна електростанція, до складу якої входять 6 атомних енергоблоків.

У разі можливої аварії на ЗАЕС в зону радіаційного забруднення (50-ти кілометрову зону спостереження) потрапляє 68 населених пунктів Кам'янсько-Дніпровського, Великобілозерського, Веселівського, Василівського, Михайлівського, Запорізького районів області та м. Запоріжжя.

➤ При аварії на радіаційно небезпечному об'єкті:

- якщо Ви знаходитесь на вулиці – негайно захистіть органи дихання носовичком (шарфом) поспішіть укритися у приміщенні;

- у приміщенні – зніміть з себе верхній одяг і помістіть їх у пластиковий пакет і прийміть душ;

- закрийте вікна і двері; загерметизуйте вентиляційні отвори, щілини на вікнах (дверях) і підходьте до них без необхідності;

- увімкніть телевізор або радіоприймач для одержання додаткової інформації про аварію та вказівки щодо порядку дій;

- зробіть запас води в герметичних ємностях;

- відкриті продукти загорніть у поліетиленову плівку і помістіть в холодильник (шафу);

- для захисту органів дихання використовуйте протигаз, респіратор, ватно-марлеву пов'язку або підручні засоби з тканини, змочені у воді для підвищення фільтруючих властивостей;

- воду вживайте тільки з перевірених джерел, а продукти харчування купуйте у магазинах;

- ретельно мийте перед їжею руки, рот полощіть 0,5% розчином питної соди;

- проведіть йодну профілактику: калія йодид в таблетках приймають після їжі:

- дорослі – по 1 таблетці (по 0,125) протягом 7 - 10 діб;

- діти від 3 до 14 років – по 1/2 таблетки протягом 7 - 10 діб;

- діти до 3 років – по 1/4 таблетки протягом 2 діб.

При відсутності йодистого калію використовуйте йодистий розчин: три-п'ять крапель 5% розчину йоду на склянку води; дітям до 2-х років – одну-дві краплі.

➤ На забрудненій місцевості

Для попередження або ослаблення на організм радіоактивних речовин:

- виходьте з приміщення тільки у разі і на короткий час, використовуючи при цьому протигаз, респіратор або ватно-марлеву пов'язку, плащ, гумові чоботи і рукавички;

- на відкритій місцевості не роздягайтеся, сідайте на землю і не куріть; виключіть у відкритих водоймах, а також збір лісових грибів;

та

взуття,

не

впливу

потреби

не

купання

ягід,

- територію біля будинку періодично зволожуйте, а в приміщенні щодня проводьте ретельне вологе прибирання із застосуванням миючих засобів;
- перед входом у приміщення мийте взуття, витрушуйте та чистіть вологою щіткою верхній одяг.

2.3 Гідродинамічні аварії

Гідродинамічна аварія – це надзвичайна ситуація, пов'язана з руйнуванням гідротехнічних споруд та некерованим переміщенням великих мас води, яке може призвести до катастрофічного затоплення територій.

Основними потенційно небезпечними спорудами, на яких можуть відбутися гідродинамічні аварії є греблі, дамби, шлюзи.

великих

➤ **Як підготуватися до гідродинамічної аварії:**

- уточніть, чи попадає Ваш район в зону катастрофічного затоплення;
- довідайтеся, чи розташовані поблизу місця Вашого проживання височини та які найкоротші шляхи до них;
- вивчіть самі та ознайомте членів родини з правилами поведінки під час затоплення місцевості, а також з порядком евакуації.

➤ **При одержанні інформації про загрозу затоплення та евакуацію:**

- у встановленому порядку виходьте (виїжджайте) з небезпечної зони в призначений безпечний район або на піднесені ділянки місцевості;
- візьміть із собою документи, коштовності, предмети першої необхідності, запас продуктів харчування на 2-3 доби;
- майно, яке потрібно зберегти від затоплення, але не можна взяти із собою, перенесіть на горище, верхні поверхи будинку;
- перед виходом з будинку виключіть електро-, водо- та газопостачання; щільно закрийте вікна, двері, вентиляційні отвори.

➤ **Під час гідродинамічної аварії:**

якщо Ви не змогли евакуюватися –

- при підтопленні Вашого будинку відключіть електро-, водо- та газопостачання;
- підніміться на верхні поверхи; якщо будинок одноповерховий – займіть горищні приміщення;

- до прибуття допомоги залишайтеся на верхніх поверхах, дахах, деревах чи інших підвищеннях;
- потрапивши у воду, зніміть з себе важкий одяг і взуття та відшукайте поблизу предмети, якими можна було б скористатися до одержання допомоги;
- сигналізуйте рятувникам, щоб вони мали змогу швидко Вас знайти.

➤ **Після сходу води:**

- переконайтеся, що Ваше житло не отримало ніяких ушкоджень та не загрожує заваленням; відсутні провалини в будинку і навколо нього; немає небезпечних уламків та сміття;
- просушіть будинок (осушення затоплених підвальних приміщень здійснюйте поетапно, з розрахунку 1/3 об'єму води на добу);
- проведіть ретельне очищення та дезінфекцію забрудненого посуду і домашніх речей;
- не користуйтеся електромережею до повного осушення будинку;
- електроприладами можна користуватися тільки після їх ретельного просушування;
- обов'язково кип'ятіть питну воду (особливо з джерел водопостачання, які були підтоплені);
- не вживайте продукти, які були підтоплені водою.

2.4 Аварії на системах життєзабезпечення

Аварії в електроенергетичних системах призводять до довгострокових перерв електропостачання, порушень у графіках руху електротранспорту, ураження людей електричним струмом.

Аварії в каналізаційних системах сприяють погіршенню санітарно-епідеміологічної обстановки.

Аварії в системах водопостачання порушують забезпечення населення водою або роблять воду непридатною для пиття.

Аварії на теплових мережах у зимовий час року приводять до неможливості проживання населення в неопалюваних приміщеннях.

Аварії на газопроводі систем газопостачання та газифікації можуть викликати отруєння, а також здатні привести до вибуху.

можуть

➤ **При аваріях на системах життєзабезпечення:**

• повідомте про аварію диспетчера житлово-експлуатаційної контори або викличте Службу порятунку за телефоном 101.

При перепадах або відключенні напруги в електричній мережі:

- відключіть електропобутові прилади;
- будьте обережні, використовуючи для освітлення квартири господарські свічки та сухий спирт;

- на вулиці не наближайтеся ближче 5-8 метрів до обірваних або провислих дротів; організуйте охорону місця аварії та негайно зателефонуйте за номером 101;
- якщо дріт упав поблизу Вас – віддаліться від небезпечної зони дрібними шажками або стрибками (тримаючи ступні ніг разом), щоб уникнути ураження напругою.

При відключенні води у водопровідній системі:

- закрийте усі відкриті до цього крани;
- для вживання води та приготування їжі використовуйте наявну у продажі питну воду, утримайтеся від вживання води з відкритих водойм.

У випадку відключення центрального парового опалення:

- для обігріву приміщення використовуйте електрообігрівальні пристрої тільки заводського виготовлення. Пам'ятайте, що опалення квартири за допомогою газової або електричної плити може привести до трагедії;
- для збереження в приміщенні тепла – заклейте щілини у вікнах та балконних дверях, закрийте їх ковдрами;
- розмістіть всіх членів родини в одній кімнаті, тимчасово закривши інші;
- одягніться тепліше та прийміть профілактичні лікарські препарати від ОРЗ та грипу.

При аварії на газопроводі систем газопостачання та газифікації:

- відчувши у приміщенні запах газу, негайно перекрийте газовий кран;
- не куріть, не запалюйте сірники, не вмикайте світло та електроприлади (найкраще знеструмити всю квартиру, відключивши електроживлення), щоб не викликати вибух;
- провітріть все приміщення, а не тільки загазовану кімнату;
- залишіть приміщення і не заходьте в нього до зникнення запаху газу;
- якщо запах не зникає, терміново викличте аварійну газову службу за телефоном 104.

2.5 Пожежі та вибухи

Найбільш розповсюдженими джерелами виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру є пожежі і вибухи, що трапляються на промислових об'єктах, транспорті, у будинках тощо.

Пожежа — це процес горіння, який вийшов контролю і знищує матеріальні цінності, а створює загрозу життю та здоров'ю людей.

Основними небезпечними факторами теплове випромінювання, висока температура, а отруйна дія диму.

з-під також пожежі є також

Вибух — це горіння, що супроводжується звільненням великої кількості енергії в обмеженому обсязі за короткий проміжок часу. Вибух приводить до утворення і поширення вибухової ударної хвилі, що зумовлює ударний механічний вплив на навколишнє середовище.

Основними вражаючими факторами вибуху є повітряна ударна хвиля, а також уламки різного роду, що можуть привести до ураження людей.

➤ *При пожежі та вибуху:*

- якщо загоряння невелике і поки безпечно, необхідно постаратися усунути його самим – для цього залийте вогонь водою або накрийте його щільним покривалом, щоб перекрити надходження повітря;
- не гасіть включені електроприлади водою – потрібно накинути на них покривало або важку штору;
- якщо все ж таки гасити вогонь вже пізно – необхідно евакуюватися на вулицю, взявши з собою паспорт, інші, життєво важливі документи (якщо це не становить загрози життю);
- обов'язково зателефонуйте у пожежну охорону за номером 101;
- перш ніж залишити квартиру, зачиніть всі двері і вікна, інакше полум'я буде поширюватися пропорційно силі протягу;
- у задимленому приміщенні пересувайтеся поповзом або пригнувшись, захищаючи ніс та рот зволоженою тканиною;
- якщо пожежа вийшла за межі квартири, ні в якому разі не користуйтеся ліфтом;
- коли вийти з приміщення не можливо, – закрийте щілини в дверях мокрими ганчірками, вийдіть на балкон і чекайте там допомоги;
- не стрибайте з верхніх поверхів, не треба спускатися по мотузках, простирадлах;
- якщо на людині зайнявся одяг – потрібно звалити постраждалого на землю та спробувати оперативно скинути з нього палаючий одяг (не можна знімати одяг з обпалених частин тіла) або накинути на нього будь-яку щільну тканину, обов'язково залишивши голову відкритою;
- при загрозі вибуху необхідно лягти на живіт, захищаючи голову руками, подалі від вікон, проходів, сходів;
- якщо Ви проживаєте поблизу пожежо- та вибухонебезпечного об'єкту, будьте уважні. Почувши сигнал «Увага всім!», негайно включіть радіоприймач або телевізор. Прослухайте інформаційне повідомлення про надзвичайну ситуацію. Далі дійте відповідно до вказівок територіального управління цивільного захисту.

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Тема № 3 Дії населення в ситуаціях, пов'язаних з проявом терористичних актів

Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших зазіхань на життя чи здоров'я ні в чому не повинних людей з метою досягнення злочинних цілей.

У нашій країні розвитку тероризму сприяють глибока соціально-економічна криза, протистояння політичних сил, наростання проявів сепаратизму, процеси соціального розшарування, розвиток кримінальних підприємницьких та державних структур, розвиток потужного нелегального ринку зброї, девальвація моральних та духовних цінностей.

Аналіз матеріалів спеціалізованих урядових установ свідчить про те, що найбільш поширеною в Україні мотивацією скоєння терактів виступає:

- кримінальна діяльність, особливо її транснаціональні форми;
- намагання перешкодити громадській, політичній або економічній діяльності;
- напруження у міждержавних відносинах.

Оскільки служба цивільного захисту є суб'єктом забезпечення національної безпеки, вагомю часткою її діяльності є забезпечення заходів щодо підготовки населення до дій в умовах вчинення терористичного акту.

➤ **Дії населення у разі отримання інформації від невідомої особи про погрозу вчинення теракту**

Отримавши інформацію по телефону щодо анонімного замінування будівлі (об'єкту з масовим перебуванням людей), рекомендується:

- не класти передчасно слухавку;
- уважно вислухати і з'ясувати інформацію про характер погрози щодо вчинення теракту, а також, по можливості, записати вимоги;
- спробувати під час розмови встановити інформацію про особу (стать, вік, особливості мови тощо);

- постаратися отримати якнайбільше інформації про вчинення теракту (запропонувати повторити вимоги, уточнити місце та час реалізації операції);

- установити мотиви дій невідомої особи, запропонувати інші шляхи вирішення вимог;

- обов'язково слід звернути увагу на фонові звуки (шум машин, музику тощо, що допоможе в подальшому визначити місце, звідки здійснено анонімний дзвінок);
- після завершення розмови зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102;
- обмежити коло осіб, які б знали про погрозу вчинення теракту.

Отримавши інформацію поштою, рекомендується:

- поводитися максимально обережно з поштовим посланням;
- обов'язково зберігати його з усіма матеріалами (лист із текстом, будь-які вкладення, конверт, обгортка тощо);
- не робити написи, не підкреслювати або обводити окремі місця у посланні;
- повідомити в правоохоронні органи (за номером 102) та передати їм надіслані поштою матеріали;
- обмежити коло осіб, які б знали про погрозу, а також про передачу матеріалів у правоохоронні органи.

Отримавши інформацію на вулиці, рекомендується:

- уважно вислухати інформацію щодо вчинення теракту, а також, по можливості, запам'ятати (записати) вимоги;
- спробувати запам'ятати інформацію про особу (стать, вік, особливості мови, одяг тощо);
- запропонувати повторити вимоги (мотивувати особу надати якнайбільше інформації про вчинення теракту);
- установити мотиви дій невідомої особи, запропонувати інші шляхи вирішення вимог;
- після завершення розмови зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102;
- обмежити коло осіб, які б знали про погрозу вчинення теракту.

➤ ***Дії населення у разі виявлення підозрілих предметів, що можуть бути використані для вчинення теракту***

У разі виявлення підозрілого предмета, схожого на вибуховий пристрій, рекомендується:

- негайно припинити роботи у місці (районі) його виявлення;
- проінформувати про знахідку інших осіб, які знаходяться поруч, у разі можливості забезпечити їх евакуацію з небезпечної території;
- не підходити, не торкатися та не пересувати підозрілий предмет;
- знаходячись поблизу нього, утриматися від куріння, користування засобами радіозв'язку (у тому числі мобільним телефоном);

- по можливості позначити або огородити місце знахідки (для огорожі можна використати різні підручні матеріали – дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки яскравої матерії тощо);

- забезпечити охорону виявленого підозрілого предмета та вести спостереження за ним на безпечній відстані, як зазначено нижче:

Тип вибухового пристрою (підозрілого предмету)	Безпечна відстань
Ручна граната	не менш ніж 200 метрів
Гротилова шашка	не менш ніж 50 метрів
Банка ємністю 0,33 літра	не менш ніж 60 метрів
Валіза (кейс)	не менш ніж 300 метрів
Дорожня валіза	не менш ніж 400 метрів
Легковий автомобіль	не менш ніж 600 метрів
Мікроавтобус	не менш ніж 1000 метрів

- повідомити про знахідку у будь-який місцевий орган виконавчої влади або чергову службу правоохоронних органів за номером 102, надавши необхідну інформацію (місце розташування підозрілого предмета, дату і час його виявлення);

- у разі залишення підозрілого предмета невідомою особою, свідком чого Ви стали, максимально запам'ятати її зовнішність, одяг, автотранспорт та його номерні знаки;

- обов'язково дочекатися прибуття представників правоохоронних органів, знаходячись на безпечній відстані від місця знахідки.

Основними характерними ознаками, що вказують на можливу належність підозрілого предмета до вибухового пристрою є:

- знаходження в місцях з масовим перебуванням людей валізи, яку залишили без нагляду, пакунка, коробки, книги, іграшки тощо;

- знаходження сторонніх підозрілих предметів у дверях, вікнах, машинах, які закріплені за допомогою дроту, ниток, важелів, шнурів тощо;

- зовнішня схожість предмету з боєприпасами, навчально-імітаційними, сигнальними, освітлювальними та піротехнічними виробами.

➤ Дії населення у випадку терористичного акту

У громадському транспорті (автобусі, тролейбусі, трамваї,

маршрутному таксі) рекомендується:

- негайно вийти з салону транспорту через вхідні (вихідні) двері; у разі неможливості відкрити двері, необхідно залишити салон через аварійні виходи;

- під час евакуації з транспорту зберігати спокій, надавати допомогу іншим пасажиром;

- зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102, вказавши місце (адресу, район) надзвичайної ситуації (події);

- після виходу з епіцентру події залишатися у безпечному місці для отримання домедичної та екстреної медичної допомоги (у разі необхідності), а також для надання інформації працівникам правоохоронних органів щодо надзвичайної ситуації;

- по можливості надати допомогу постраждалим.

-

На авіаційному транспорті рекомендується:

- виконувати всі вказівки командира корабля та екіпажу;

- не вставати з крісла до повної зупинки літака;

- зняти з себе ювелірні прикраси, годинник, гострі предмети та нахилитися в кріслі вперед, обхопивши голову обома руками;

- після зупинки літака негайно вийти з нього через аварійні люки та надувні трапи, дотримуючись черги та виконуючи вказівки екіпажу;

- відійти подалі від літака, лягти на землю, прикривши голову руками, щоб не постраждати у разі вибуху;

- зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102, вказавши місце (адресу, район) надзвичайної ситуації (події);

- залишатися у безпечному місці для отримання домедичної та екстреної медичної допомоги (у разі необхідності), а також для надання інформації працівникам правоохоронних органів;

- по можливості надати допомогу постраждалим.

На залізничному транспорті рекомендується:

- зберігати спокій під час екстреної евакуації з вагона; з собою брати тільки необхідні речі (документи, гроші, одяг), великі речі залишити у вагоні, тому що вони можуть призвести до затримки здійснення евакуації;

- по можливості надати допомогу іншим пасажиром;

- під час поштовхів (ударів) доцільно триматися за виступи полиць та інші нерухомі частини вагона або згурпуватися, прикривши голову руками, щоб уникнути травм;

- у разі перекидання потягу – міцно триматися руками, ногами упертися у верхню полицю, стіну тощо, заклавши очі, щоб в них не потрапили уламки скла; дитину притиснути до себе обличчям, прикриваючи її голову своїми руками;

- після зупинки потягу – вибиратися тільки через вікна, опустивши фрамуги або, вибивши будь-яким способом скло, попередньо очистивши рами від його уламків; по можливості дітей і постраждалих виносити на руках;

- бути уважними та обережними, щоб не потрапити під зустрічний потяг;

- зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102, вказавши місце (станцію або ділянку між залізничними станціями) надзвичайної ситуації (події);

- по можливості надати допомогу постраждалим.

У натовпі рекомендується:

- не привертати до себе увагу висловлюваннями щодо політичних, релігійних та інших симпатій;

- не наближатися до осіб, які поводять себе особливо агресивно;

- не реагувати на сутички, які трапляються поряд з Вами;

- зателефонувати до правоохоронних органів за номером 102 у разі виникнення сутички, вказавши місце (адресу) події.

Якщо Вас захопило натовпом, рекомендується:

- здійснити спробу вибратися, у разі неможливості – рухатися разом із натовпом;

- дотримуватися загальної швидкості руху, не штовхатися, не тиснути на людей, які йдуть попереду;

- стримувати поштовхи неспокійних людей ззаду й збоку, по можливості пропустити їх уперед себе;

- зняти з себе, по можливості, довгий, занадто вільний, з металевими деталями одяг, а також усе, що може стиснути шию (шнурівку куртки, краватку, шарф, медальйон на шнурку, коштовності, біжутерію);

- зігнути руки у ліктях, кулаки спрямувати вгору або зчепити долоні в замок перед грудьми – так Ви зможете захистити грудну клітину;

- спробувати вибратися з натовпу разом із людьми, які ведуть себе спокійно (вишикуватися клином, в середині якого розмістити дітей і жінок; розсуваючи натовп, рухатися з нього);

- не намагатися чинити опір стихійному руху, ні в якому разі не хапатися за стіни, ліхтарні стовпи, дерева тощо;

- триматися подалі від скляних вітрин, огорож, турнікетів, сцен;
- притиснути до тіла особисті речі (парасольку, сумку тощо);
- не нахилятися та не піднімати речі, які впали;
- міцно триматися на ногах, щоб не впасти;
- у разі падіння – захистити голову руками, а живіт – зігнувши й підтягнувши ноги до тулуба; спробувати швидко впертися руками та однією ногою в землю й різко піднятися по ходу руху людей; якщо не вийде встати відразу – не панікувати, повторити свої спроби декілька разів;
- якщо з Вами дитина, необхідно посадити її на плечі та просуватися далі, а якщо Вас двоє, – повернутися обличчям один до одного, створивши зі своїх тіл захисну капсулу для дитини, і просуватися далі;
- вибравшись у безпечне місце, оглянути територію навколо себе, оцінити ситуацію та залишатися там для отримання домедичної та екстреної медичної допомоги (у разі необхідності), а також для надання інформації працівникам правоохоронних органів;
- надати допомогу постраждалим.

➤ *Дії населення у разі захоплення в заручники*

У разі захоплення в заручники рекомендується:

- своїми діями не провокувати терористів на насильницькі дії (уникати різких рухів, шуму тощо);
- не чинити опір озброєним терористам, що може призвести до численних людських жертв;
- не дивитися терористам в очі;
- якщо вони вимагають віддати особисті речі – негайно віддайте;
- виконувати вимоги злочинців, не допускати паніки;
- не піддаватися на провокаційні дії терористів;
- бути уважними: запам'ятати прикмети злочинців (риси їх облич, одяг, імена, клички, можливі шрами і татуювання, особливості мови і манери поведінки, тематику їх розмов);
- бути готовими до складнощів (відсутності свободи руху, їжі, води тощо);
- почувши стрільбу та вибухи (у разі штурму), негайно лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю, не рухатися;
- у жодному випадку не бігти назустріч співробітникам правоохоронних органів або від них, оскільки вони можуть прийняти Вас за злочинця;
- по можливості триматися подалі від дверей та вікон.

У разі перебування в приміщенні, де знаходяться терористи (при цьому не бути знайденими та захопленими ними) рекомендується:

- зберігати спокій та намагатися уникнути контакту з терористами;
- повідомити якомога тихіше правоохоронні органи за номером 102 про злочинців та своє місцезнаходження;
- чітко виконувати інструкції та вказівки правоохоронців;

- почувши стрільбу та вибухи, негайно лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на потилицю і не рухатися (уникати різких рухів).

➤ ***Дії населення у разі перебування в районі проведення антитерористичної операції***

У разі перебування в будівлі рекомендується:

- зайняти приміщення, які розташовані подалі від вікон, балконів (коридор, ванну кімнату тощо), та лягти на підлогу;
- якщо будинок панельний, по можливості спробувати його покинути;
- ні в якому разі не підходити до вікон та не спостерігати за подіями на вулиці, не вибігати на вулицю;
- віконне скло укріпити липкою стрічкою або скотчем навхрест; закласти вікна подушками або іншими речами;
- пересуватися по кімнатах тільки повзком;
- якщо у приміщенні почалася пожежа, а стрілянина не припинилася – залишити приміщення та сховатися в під'їзді подалі від вікон;
- після завершення стрілянини, евакуюватися в безпечне місце (до рідних чи знайомих);
- під час евакуації використовувати внутрішні сходи, зовнішні пожежні драбини тощо, при цьому не користуватися ліфтами;
- про свій від'їзд та місце подальшого перебування повідомити рідних, сусідів та обов'язково відключити в квартирі електрику, газ, воду, а вікна та двері зачинити на всі замки;
- з собою обов'язково узяти документи та речі першої необхідності.

У разі перебування на вулиці (місцевості) рекомендується:

- негайно лягти на землю, прикривши голову речами або руками;
- вибрати найближче укриття та спробувати до нього дістатися, не піднімаючись у повний зріст (укриттям можуть служити пам'ятники, бетонні стовпи, бордюри, канави. Пам'ятайте, що автомобіль – не найкращий захист, тому що його метал тонкий, а паливо – пожежовибухонебезпечне);
- не проявляти зацікавленості тим, що відбувається навкруги, не висовуватися із-за укриття;
- у разі артилерійського або мінометного обстрілу щільно закрити вуха руками, відкривши рот для урівноваження тиску;
- дочекавшись закінчення вибухів або пострілів, перейти якомога швидше у безпечне місце;
- не підбирати зброю та боєприпаси;
- у безпечному місці надати необхідну допомогу постраждалим.

Якщо Ви опинилися під завалом у разі руйнування будівлі, рекомендується:

- у разі нестачі повітря, не запалювати вогонь (запальнички, сірники) – це може призвести до вибуху;

- подавати світлові чи звукові сигнали, щоб привернути увагу;
- закрити органи дихання тканиною (у разі можливості зволоженою), через яку можна дихати;
- у разі затиснення уламками ділянок тіла, масажувати їх для підтримання циркуляції крові;
- намагатися перебувати якомога довше у свідомості (читати вірші, співати пісні тощо);
- необхідно пам'ятати, що відразу після повідомлення про теракт аварійно-рятувальні підрозділи розпочинають роботу щодо визволення постраждалих з-під завалів.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ

БЕЗПЕКА ПРИ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТАХ

Вас викрали чи взяли у заручники:

- Не конфліктуйте з викрадачами і терористами.
- Постарайтеся встановити з ними нормальні відносини.
- Не робіть різких рухів. На будь-яку дію питайте дозвіл.
- При загрозі застосування зброї лягаєте на живіт, захищаючи голову руками, як надалі від вікон, дверей зі склом, проходів, сходів.
- При пораненні менше рухайтеся – це зменшить крововтрату.
- У присутності терористів не виражайте незадоволення, утримуйтеся від крику і стогонів.
- Використовуйте будь-яку можливість для порятунку.
- Якщо відбувся вибух, прийміть заходи щодо недопущення пожежі та паніки, надайте першу медичну допомогу потерпілим.
- Запам'ятаєте прикмети терористів (обличчя, одяг, зброя – все, що може допомогти спеціальним службам).

ЯКЩО ЗАХВАТИЛИ ВАШ АВТОБУС.

- Не привертайте до себе увагу терористів.
- Огляньте салон, відзначте місця можливого укриття у разі стрілянини.
- Заспокойтеся, спробуйте відволіктися від того, що відбувається, якщо можливо, читайте.
- Зніміть ювелірні прикраси. Не дивіться в очі терористам, не пересувайтеся по салону і не відкривайте сумки без їх дозволу.
- Не реагуйте на провокаційну або зухвалу поведінку. Жінкам в міні-спідницях бажано прикрити ноги.
- При спробі штурму лягайте на підлогу між кріслами і залишайтеся там до його закінчення.
- Після звільнення негайно покиньте автобус: не виключено його мінування і вибух.

ДІЇ ПРИ ПЕРЕСТРІЛЦІ.

Ви на вулиці:

- Відразу ж ляжте та озирніться, виберіть найближче укриття і проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст (автомобіль – не кращий захист під час перестрілки; його метал тонкий, а пальне вибухонебезпечне);
- При першій нагоді сховайтеся в під'їзді житлового будинку, підземному переході і так далі.
- Прийміть заходи по порятунку дітей, прикрийте їх собою;
- По можливості повідомите про те що відбувається співробітників міліції.

Ви в будинку:

- Негайно відійдіть від вікон.
- Запніть штори (палицею, шваброю або за нижній край, сидячи навпочіпки).
- Пересувайтеся по квартирі, пригнувшись або повзучи.

ПРИ ЗАГРОЗІ ВИБУХУ

Якщо Ви відмітили підозрілі предмети, забороніть тим хто вас оточує торкатися до них і повідомите в міліцію.

У приміщенні – треба остерігатися падіння штукатурки, арматури, шафок, полиць. Тримається в стороні від вікон, дзеркал, світильників. **На вулиці** – відбіжіть від будівель, споруд, стовпів і т.д.

При завчасному оповіщенні про загрозу покиньте будівлю, відключивши електрику і газ, узявши необхідне (речі, документи, запас продуктів і медикаментів).

Вибух поряд з вашим будинком

- Заспокойте близьких. Зателефонуйте до міліції.
- При евакуації візьміть документи і предмети першої необхідності.
- Просуваючись до виходу, не торкайтеся проводів і пошкоджених конструкцій.
- У зруйнованому або пошкодженому приміщенні не користуйтеся сірниками, свічками, факелами і тому подібне.
- Дійте відповідно до вказівок рятувальників, співробітників міліції, які прибули на місце вибуху.

Ознаки вибухового пристрою:

- Натягнуті дрот, шнур.
- Дроти або ізолююча стрічка, що звисає з-під машини.
- «Безгоспні» сумка, портфель, коробка, згорток і тому подібне.

Про можливу небезпеку вибуху можна судити по наступним ознакам:

- дрот або шнур, натягнуті в несподіваному місці;
- невідомий згорток або предмет, що перебуває на зупинці транспорту, в автобусі або на вході у будинок;
- електричні дроти або шматки ізоляції, що звисають з під кузова машини;
- посилка або бандероль, що прийшла поштою від невідомої особи або з незрозумілою зворотною адресою (такі послання краще не розкривати, а передавати у міліцію);
- навіть звичайний лист може стати вмістищем отрути або бактеріологічної «бомби».

Пам'ятайте! У жодному разі не можна намагатися з'ясувати щось самостійно. Про підозрілі предмети потрібно негайно повідомити міліцію, водія автобуса, службу порятунку «101».